

Fundamentarea deciziilor în învățământul superior

CADRU DE POLITICĂ PUBLICĂ PRIVIND ÎMBUNĂTĂȚIREA ACCESULUI, A PARTICIPĂRII ȘI A ABSOLVIRII ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR DIN ROMÂNIA

Contributori: Georgiana Mihuț, Daniela Alexe-Coteț, Cezar Mihai Hâj, Gabriel Bădescu, Delia Lupescu, Simona Iftimescu, Mihaela Stingu, Robert Santa, Ana-Maria Stavaru, Margareta Ivan, Alexandra Petcu, Valeriu Frunzaru, Denisa Oprea, Oana Ștefăniță

CADRU DE POLITICĂ PUBLICĂ PRIVIND ÎMBUNĂTĂȚIREA ACCESULUI, A PARTICIPĂRII ȘI A ABSOLVIRII ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR DIN ROMÂNIA

Contributori: Georgiana Mihuț, Daniela Alexe-Coteț, Cezar Mihai Hâj, Gabriel Bădescu, Delia Lupescu, Simona Iftimescu, Mihaela Stingu, Robert Santa, Ana-Maria Stavaru, Margareta Ivan, Alexandra Petcu, Valeriu Frunzaru, Denisa Oprea, Oana Ștefăniță

Coordonator: Daniela Alexe-Coteț

Design și formatare: Diana Iftodi

București, 2022

Raport realizat în cadrul proiectului „Calitate în învățământul superior: internaționalizare și baze de date pentru dezvoltarea învățământului românesc”, finanțat prin Fondul Social European – Programul Operațional Capital Uman, Cod SMIS 126766.

www.pocu-intl.uefiscdi.ro

Conținutul acestui raport nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

Cuprins

Introducere.....	4
A. Tranziția de la preuniversitar (învățământul liceal) către învățământul superior.....	5
Recomandări privind tranziția din preuniversitar spre învățământul superior.....	7
1. Monitorizarea anuală a indicatorilor privind tranziția și accesul la învățământul superior.....	7
2. O mai bună monitorizare a progresului către clasele finale și a procesului de înscriere la examenul de bacalaureat.....	7
3. Abordare integrată privind monitorizarea absolvenților de învățământ liceal.....	7
4. Revizuirea modului de organizare a bacalaureatului și a utilizării rezultatelor pentru admiterea în învățământul postliceal.....	7
B. Între ciclul liceal și învățământul superior: nivelul postliceal și colegiile non-universitare.....	8
Recomandări privind învățământul postliceal și ciclul scurt de studii din învățământul superior.....	9
1. Dezvoltarea ciclului de studii scurte al învățământului terțiar.....	9
2. Dezvoltarea unor mecanisme de recunoaștere a învățării anterioare.....	10
3. Dezvoltarea unor mecanisme prin care experiența profesională a elevilor și studenților să fie evaluată și valorizată pentru obținerea de certificări profesionale.....	10
4. Crearea unei agenții sau a unui consiliu național focusat pe învățământul vocațional.....	10
5. Schimbări în modul de bugetare a învățământului postliceal.....	11
6. Creșterea calității resursei umane din învățământul postliceal.....	11
7. Armonizarea Registrului Național al Calificărilor Profesionale (RNCP) și a standardelor de pregătire profesionale cu nivelul de calificare 5 din Cadrul European al Calificărilor/Cadrul Național al Calificărilor (CEC/CNC).....	11
8. Colectarea de date despre sector.....	11
9. Dezvoltarea de campusuri duale.....	11
C. Accesul la învățământul superior.....	12
Recomandări privind accesul la învățământul superior.....	14
1. Recunoașterea învățării anterioare.....	14
2. Campanii de recrutare țintite demarate de universități.....	15
3. Reformarea sistemului de admitere la învățământul superior.....	15
D. Situația studiilor ingineresti în România.....	16

Recomandări privind studiile ingineresti.....	18
1. Trecerea la un sistem de cicluri de studii de 3+2+3 ani în domeniul științe ingineresti.....	18
2. Actualizarea domeniilor de licență și a specializărilor.....	18
3. Actualizarea competențelor profesionale și transversale.....	18
4. Regândirea planurilor de studii și a statutului disciplinelor.....	18
E. Participarea la și abandonul din învățământul superior.....	19
Recomandări privind îmbunătățirea participării la învățământul superior și reducerea abandonului universitar.....	21
1. Distribuirea eficientă a resurselor pe bază de nevoi.....	21
2. Includerea unor indicatori privind abandonul universitar sau rate de absolvire ca indicator în politicile naționale.....	21
3. Recomandări pentru adresarea abandonului universitar în primul an de studii.....	22
4. Creșterea gradului de recuperare a studenților "întârziați".....	22
5. Recomandări privind abandonul în cadrul studiilor doctorale.....	22
6. Universitățile să inițieze mecanisme de monitorizare mai atentă în legătură cu cazurile sociale.....	23
7. Promovarea mai eficientă a politicilor sociale.....	23
8. Cumularea mai multor beneficii sociale pentru studenții din categorii defavorizate.....	23
9. Debirocratizarea procesului.....	23
10. Modificarea regulamentelor de acordare a burselor.....	23
11. Investigarea instrumentelor adiacente prin care să se poată susține toate cazurile sociale.....	23
12. Introducerea micro-certificărilor în învățământul superior.....	24
F. Accesul, progresul și absolvirea studiilor doctorale.....	25
Recomandări privind îmbunătățirea studiilor doctorale.....	27
Referințe.....	30

Introducere

Recomandările formulate în cadrul acestui document au la bază rezultatele proiectului "Calitate în învățământul superior: internaționalizare și baze de date pentru dezvoltarea învățământului românesc", în special din cadrul activității 1. Dezvoltarea de măsuri sistemice în vederea creșterii accesului, parcursului și finalizării studiilor pentru studenții din categoriile vulnerabile, prin intermediul a cinci studii, a unui cadru de politică publică și a unui instrument de monitorizare a tranziției în învățământul superior, subactivitatea 1.3 - Elaborarea unei cadru de politică publică privind introducerea sau îmbunătățirea rutelor de acces și progres în învățământul superior. Proiectul a fost cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman (POCU) și implementat de UEFISCDI în parteneriat cu Ministerul Educației (denumit în continuare în prezentul Cadru de Politici POCU-Intl).

Recomandările decurg astfel din concluziile analizelor, studiilor și rapoartelor dezvoltate în cadrul activității mai sus menționată și care au vizat următoarele tematici:

- Anticiparea tendințelor demografice
- Abandonul universitar
- Propunerea unui cadru de politică publică în domeniul echității
- Dezvoltarea unui set de indicatori privind accesul la învățământul superior
- Sistemul de burse sociale
- Locurile special alocate pentru tinerii din mediul rural
- Sistemul de admitere în universități

În vederea dezvoltării unui cadru de politică publică, au fost constituite 6 grupuri de lucru pe următoarele tematici:

- Ruta profesională: tranziția de la învățământul preuniversitar, profesional și tehnic la învățământul superior;
- Accesul, progresul și absolvirea studiilor doctorale;
- Rute alternative de acces în învățământul superior inclusiv pentru introducerea conceptului de "micro-credentials" în România;
- Ciclul scurt de studii în învățământul superior;
- Adaptarea domeniului de studiu al ingineriei la politicile Bologna;

Documentul de față este structurat în șase secțiuni. Fiecare secțiune este însoțită de recomandări relevante de politici publice. Prima secțiune discută tranziția din învățământul preuniversitar către cel superior. Această secțiune arată mecanismele prin care învățământul preuniversitar filtrează elevii pe diferite traiectorii educaționale și profesionale. Secțiunea a doua vizează învățământul postliceal și arată evoluția remarcabilă a acestui sector în ultimele decenii. Secțiunea a treia se adresează tematica accesului la învățământul superior și arată atât limitele datelor existente pentru înțelegerea acestui fenomen, cât și o serie de clivaje existente în accesul diferitor grupuri sociale la învățământul superior. A patra secțiune discută situația științelor inginerești și analizează opțiunea programelor de licență inginerești de trei ani, în congruență cu recomandările Bologna. Următoarea secțiune se focusează pe nivelul de participare și abandon universitar în România. Ultima secțiune a raportului discută studiile doctorale în România.

Concluziile principale precum și cele mai relevante recomandări, marea majoritate cu impact legislativ, sunt rezumate în prezentul document.

A. Tranziția de la preuniversitar (învățământul liceal) către învățământul superior

Parcursul și rezultatele academice din cadrul învățământului secundar au o influență crescută asupra accesului la învățământul superior. Implicit, dinamicele și inegalitățile din învățământul secundar influențează progresul în cadrul învățământului superior și absolvirea studenților. În contextul românesc, învățământul secundar contează pentru învățământul superior prin trei mecanisme principale:

- Filierile diferențiate din cadrul învățământului secundar superior pun elevii pe traiectorii educaționale diferite înainte de finalizarea învățământului general obligatoriu, încă de la finele clasei a VIII-a, odată cu parcurgerea evaluării naționale.
- **Examenul terminal al studiilor secundare—sau examenul de bacalaureat—este instrumentul principal prin care se face accesul la învățământul superior.** Doar elevii care au luat o notă de trecere la bacalaureat au acces la învățământul superior.
- Inegalități între grupuri care se observă în cadrul învățământului superior sunt vizibile și exacerbate în cadrul învățământului secundar. Lipsa datelor la nivel individual și longitudinale în România reprezintă o limită a cercetărilor și a înțelegerii inegalităților existente în contextul național. Inegalitățile cele mai des documentate sunt cele între mediul rural și mediul urban și între persoanele de sex feminin și masculin, dar alte inegalități, precum cele între populația de etnie romă și alte etnii sunt importante.

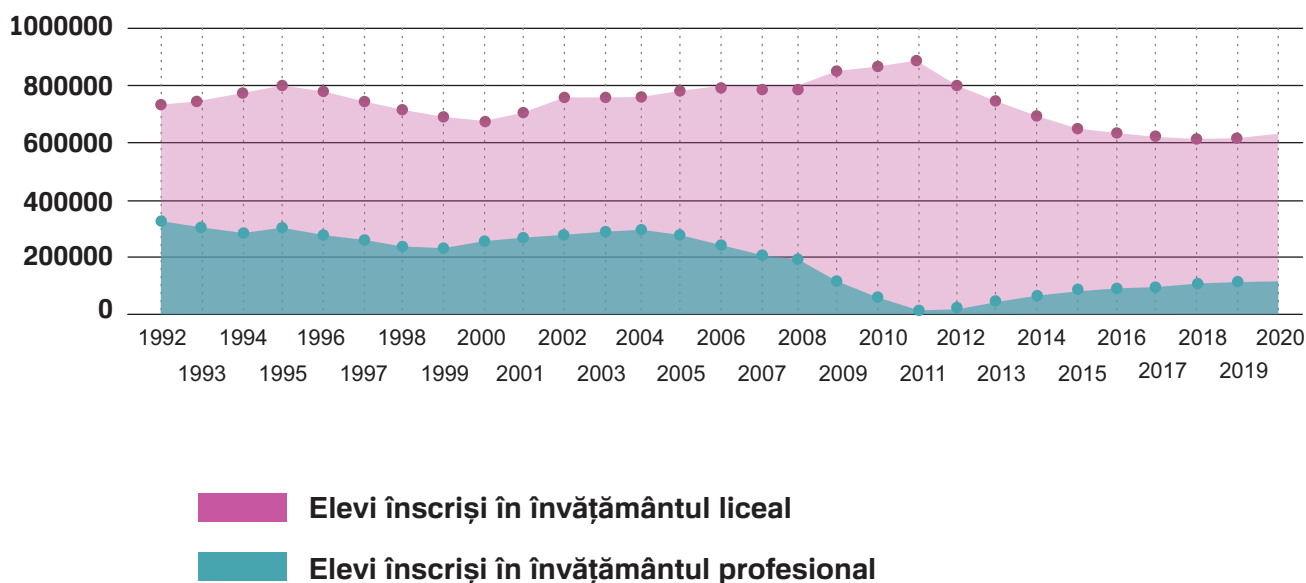
Una dintre sub-activitățile proiectului POCU-Intl, a vizat dezvoltarea de indicatori de acces la învățământul superior precum și publicarea a două rapoarte de monitorizare a acestor indicatori. Rapoartele cuprind și recomandări de îmbunătățire a tranziției dinspre învățământul preuniversitar, recomandări rezumate în prezentul capitol.

Conform Legii Educației Naționale (art. 23), învățământul secundar este împărțit în două stagii: (1) învățământul secundar inferior sau gimnazial și (2) învățământul secundar superior sau liceal. Învățământul gimnazial este obligatoriu, comprehensiv, și nediferențiat până în clasa a VIII-a, la finele căreia elevii parcurg o examinare națională standardizată. Învățământul liceal este diferențiat și include trei filiere: teoretic, tehnologic, și vocațional. Fiecare dintre acestea include o serie de profiluri specializate. Clasa a IX-a și a X-a, deși parte a învățământului liceal, sunt obligatorii. Clasele ulterioare nu sunt obligatorii, deși există planuri de a extinde numărul de clase obligatorii (România Educată, 2021).

Învățământul secundar superior în România este relativ diferențiat și stratificat, cu diferențe mari de reputație între liceele de elită din centrele urbane și alte licee. Rezultatele academice la evaluarea națională sortează elevii și în unități de învățământ secundare de elită. De asemenea, chiar dacă atât rutele profesionale cât și rutele liceale oferă oportunități diferite și de valoare pentru societate, învățământul profesional este adesea văzut ca o rută inferioară educației liceale (România Educată, 2021). Cu toate acestea, cercetările legate de nivelul de stratificare din învățământul secundar superior din România sunt limitate.

Distribuția elevilor între învățământul profesional și învățământul liceal în România a oscilat în ultimii ani, cu numărul elevilor din învățământul profesional în descreștere din 1992 până în prezent, dar cu o creștere ușoară între 2013-2020. Dacă în 1993 exista un elev în învățământul profesional pentru fiecare 2 elevi de liceu, în 2020 exista un elev în învățământul profesional pentru fiecare 6 elevi de liceu (vezi figura 1).

Figura 1: Distribuția numărului de elevi în învățământul profesional și liceal

Sursa: INS, Tempo Online (INS, n.d.b.)

Bacalaureatul reprezintă mecanismul principal de filtrare a elevilor în România și este una dintre barierele principale de acces la învățământul superior. Există discrepanțe semnificative între elevi în funcție de mediile de proveniență, de regiuni în materie de înscriere și obținere a unei note de trecere la bacalaureat. Analiza acestor discrepanțe este esențială pentru înțelegerea fenomenului de acces la învățământul superior din România.

Elevii din clasele terminale de liceu nu sunt înscriși automat la examenul de bacalaureat. Astfel, **înscrierea la bacalaureat** poate fi văzută ca unul dintre indicatorii de inegalitate în sistemul educațional din România. În 2017-2018, 83% din elevii claselor terminale s-au înscriș la examenul de bacalaureat, cu discrepanțe mari între regiuni și județe. Notabile sunt și discrepanțele de înregistrare la bacalaureat între filiere. Dacă aproximativ 1 din 20 elevi la filiera teoretică nu se înscriu la bacalaureat, aproximativ 1 din 3 elevi la filiera tehnologică nu se înscriu la acest examen. La profilul tehnic din cadrul filierei tehnologice, aproximativ 1 din 2 elevi nu se înscriu la bacalaureat. Decalajele persistă și între elevii din liceele din mediu rural și cele din mediul urban (Hâj et al., 2021).

Rata de promovare la bacalaureat a oscilat în mare măsură în ultimii 15 ani. În primă fază, această oscilare a fost produsul introducerii de măsuri suplimentare de supraveghere în cadrul examenului. Aceste măsuri au avut un efect paradoxal asupra inegalității, cu elevii din medii socio-economice mai dezavantajate obținând rezultate mai scăzute la bacalaureat în urma introducerii acestora (Borcan et al., 2017). Ulterior, oscilarea poate fi corelată și cu gradul diferit de dificultate a subiectelor de la examenul de bacalaureat și a lipsei unei standardizări în acest sens. Similar indicatorilor de mai sus, promovarea bacalaureatului variază între regiuni, județe, și între filiere. În 2018, 87.5% din elevii înscriși la bacalaureat din filiera teoretică au promovat acest examen. Mai puțin de jumătate din elevii filierei tehnologice înscriși la bacalaureat au promovat acest examen (45.7%) (Hâj et al., 2021). Rata scăzută de promovare a bacalaureatului de către elevii din filiera tehnologică este în mare parte produsul parțialității acestui examen către conținuturile educaționale cuprinse în filiera teoretică (Mișuț & Bădescu, 2022). Bacalaureatul nu recunoaște și nu

evaluează conținuturile educaționale parcurse de elevii din filiera tehnologică, astfel contribuind la plasarea nejustă a învățământul vocațional și tehnic într-o poziție inferioară celui teoretic.

În 2017/2018, au fost înscriși 149,689 de elevi în ultimii ani de liceu. Dintre aceștia, 60.8% au promovat bacalaureatul și au devenit eligibili pentru a accesa învățământul superior (Hâj et al., 2021). Cincizeci și opt de mii de elevi, sau 1 din 4 elevi din cohorta 2017/2018, nu au fost eligibili pentru accesul la cursul unei universități la finele liceului.

Recomandări privind tranziția din preuniversitar spre învățământul superior

1. Monitorizarea anuală a indicatorilor privind tranziția și accesul la învățământul superior. O parte dintre acești indicatori pot fi incluși cel puțin în:

✓ Raportul Național privind Starea Învățământului Preuniversitar și în Raportul Național privind Starea Învățământului Superior;

✓ Metodologia privind finanțarea suplimentară – pentru a stimula atragerea anumitor categorii de studenți (ex: studenți din mediul rural sau din licee tehnologice);

✓ Metodologia privind asigurarea calității precum și alte procese de evaluare instituțională a universităților – pentru ca universitățile să se preocupe prin adresarea unor măsuri specifice privind accesul studenților din anumite categorii/zonă;

✓ Între indicatorii care evaluează sistemul de învățământ superior elaborați de Consiliul Național de Statistică și Prognoză a Învățământului Superior (CNSPIS);

2. O mai bună monitorizare a progresului către clasele finale și a procesului de înscriere la examenul de bacalaureat

Concomitent cu introducerea unui indicator suplimentar pentru a măsura performanța unui liceu este necesar ca înscrierea la examenul de bacalaureat să fie cât mai facilă (chiar automată) iar „outlierii” din perspectivă ratei de înscriere trebuie analizați în vederea combaterii eventualelor politici ce nu corespund normelor legale.

3. Abordare integrată privind monitorizarea absolvenților de învățământ liceal

Având în vedere pierderile de capital uman înregistrate la finalul ciclului liceal, este nevoie ca pe lângă rata oficială de promovare a examenului de bacalaureat să fie introdusă și rata de promovare a examenului de bacalaureat (generația curentă) raportată la populația înscrisă în anii terminali. Acest indicator va putea surprinde și fenomenul neînscrierilor și cel al absenteismului.

4. Revizuirea modului de organizare a bacalaureatului și a utilizării rezultatelor pentru admiterea în învățământul postliceal

Eventualele schimbări ale bacalaureatului ar putea să urmeze una dintre următoarele două direcții, sau o combinație între ele:

✓ Notarea bacalaureatului să fie realizată pe o scală diferită de cea din prezent, iar valoarea de prag 5 să fie eliminată sau înlocuită cu valori de prag cu semnificații clare și fundamentate empiric. Astfel, este dezirabil ca punctajul obținut să indice poziția într-un ranking al celor testați în anul respectiv (de exemplu,

un anumit scor indică plasarea între primii 45%), să permită comparații între ani diferiți, și să ofere informații cât mai clare despre abilitățile și cunoștințele celui testat. Dintre testele internaționale care ar putea fi folosite ca model pentru notare amintim aici testările standardizate SAT din Statele Unite și CSAT din Coreea de Sud.

✓ Schimbarea conținutului și a modalității de testare. Una dintre ideile discutate în spațiul public, inclusiv în rândul politicianilor cu atenție pentru aspectele educaționale, este aceea de a înlocui total sau parțial bacalaureatul cu o testare tip PISA.¹

B. Între ciclul liceal și învățământul superior: nivelul postliceal și colegiile non-universitare

La finele învățământului secundar superior, elevii pot urma una din două căi educaționale: (1) învățământul postliceal, și/sau (2) studiile superioare. În cazul învățământului postliceal, accesul se poate face fără a absolvirea bacalaureatului în timp ce accesarea studiilor superioare necesită absolvirea acestuia. Sectorul postliceal este mai puțin cercetat și înțeles în România motiv pentru care în cadrul proiectului POCU-Intl un grup de lucru a tratat în mod special acest subiect publicând unul dintre puținele rapoarte tip analiză funcțională asupra acestui nivel educațional.

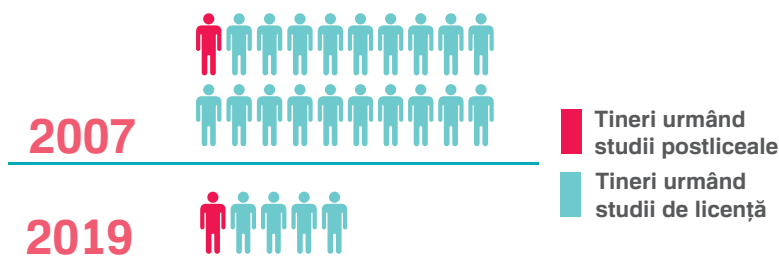
În alte țări, absolvenții învățământului secundar au acces la alte căi educaționale decât cele universitare, mai notabil la ciclul de studii scurte (CSS). Ciclul de studii scurte oferă oportunități de învățare și de obținere a unor calificări încadrate la nivelul 5 în cadrul Clasificării Internaționale Standard a Educației (ISCED). În România, în momentul de față nu este dezvoltat ciclul de studii scurte; iar învățământul postliceal nu este echivalent cu ciclul de studii scurte (Mihuț & Bădescu, 2022).

Colegiile non-universitare create în România oferă cursuri postliceale în cadrul unor instituții de învățământ superior din România și sunt reglementate de către Ordinul Nr. 4342 din 25 iunie 2015 (MECS, 2015). Nici colegiile non-universitare nu reprezintă o formă de studii scurte. Învățământul postliceal oferă clasificări la nivelul 4 ISCED (CEDEFOP, 2015). La terminarea studiilor postliceale, absolvenții acestuia nu își pot continua studiile în cadrul învățământului superior decât dacă au absolvit examenul de bacalaureat. De asemenea, România nu are metodologii de recunoaștere a experienței dobândite pe piața muncii sau ca parte a altor niveluri și forme de educație în cadrul învățământului superior.

Învățământul postliceal a crescut în relevanță în contextul românesc, cu un număr tot mai semnificativ de elevi înrolați în cadrul acestuia. Figura 2 arată că dacă în 2007, exista un elev în postliceal pentru fiecare 20 de elevi la licență, în 2019, exista un elev în postliceal pentru fiecare 4 elevi la licență. În timp ce numărul de studenți la licență s-a înjumătățit între 2007 și 2019, numărul de elevi în postliceal a crescut ușor în același interval de timp (Mihuț & Bădescu, 2022).

¹ PISA sau Programme for International Student Assessment este o testare standardizată utilizată de OECD în care se evaluează abilitățile elevilor de 15 ani necesare pentru participarea în societate.

Figura 2 : Evoluția numărului de studenți în cadrul învățământului postliceal și de maiștri și de licență 1995-2019

Învățământul postliceal oferă atât locuri bugetate cât și locuri la taxă iar finanțarea învățământului postliceal se face urmând procedurile tipice învățământului preuniversitar—de altfel, procedurile de asigurare a calității pentru învățământul postliceal sunt aceleași ca pentru alte forme de învățământ preuniversitar. În anul școlar 2020-2021, majoritatea elevilor din postliceal studiu la taxă (58%) iar o mare parte dintre aceștia urmau cursuri postliceale într-o școală postliceală privată. Doar 10% din elevii într-un program postliceal la stat urmau un program la taxă (Mihuț & Bădescu, 2022). Preponderența crescută a programelor la taxă și a școlilor private în postliceal este atipică învățământului educațional din România, unde majoritatea elevilor și a studenților nu plătesc taxe pentru a studia. Implicațiile vizavi de barierele de acces întâmpinate de elevii care doresc să urmeze un program postliceal datorită locurilor bugetate limitate merită investigată de cercetări viitoare.

În prezent, învățământul postliceal este dominat de specializările medicale. Peste două treimi din elevii din postliceal urmează o specializare medicală. Programele de asistent medical generalist încadrează peste jumătate dintre toți elevii din postliceal. Peste 80% din elevii din postlicealul medical urmează un program al unei școli postliceale private. În schimb, în cadrul programelor oferite de către colegiile non-universitare, domină specializările din domeniul de informatică (Mihuț & Bădescu, 2022).

Consolidarea sectorului post-secundar terțiar în România este una dintre pârgurile prin care poate fi crescută relevanța acestuia pentru mobilitatea socială și pentru creșterea relevanței educației formale pentru piața muncii. Crearea de pârgii de acces din învățământul postliceal în cel universitar, facilitarea recunoașterii învățării din postliceal în universități, și crearea ciclului de studii scurte în cadrul învățământului universitar sunt modalități prin care poate fi consolidat sectorul post-secundar terțiar. Atât universitățile comprehensive cât și cele tehnice ar putea crea programe scurte care ar putea fi mai responsive la cererile pieței muncii. Este posibil ca instituțiile de învățământ superior să susțină crearea de programe de ciclu scurt dacă criteriile de finanțare ar fi modificate corespunzător (Mihuț & Bădescu, 2022).

Recomandări privind învățământul postliceal și ciclul scurt de studii din învățământul superior

1. Dezvoltarea ciclului de studii scurte al învățământului terțiar prin dezvoltarea specializărilor de licență de tip secundar

Autorii propun dezvoltarea ciclului de studii scurte al învățământului terțiar prin construcția unui sistem hibrid între modelul american de tip “minor” și modelul Bologna, în care principiile stabilite în Declarația Bologna, de durată a specializărilor și de armonizare a învățământului superior sunt respectate, dar în care sunt oferite studenților serii de cursuri în domenii secundare, similar organizării studiilor în cadrul conceptului de “minor”.

Modelul hibrid ar putea avea următoarele componente:

✓ **Universitățile crează pachete de cursuri pe modelul “minor”**, care în contextul românesc pot fi denumite specializări secundare. Specializările secundare cumulează un conținut condensat al cursurilor oferite adițional studiilor de licență existente. Acest pachet de cursuri poate fi creat urmând modelul modulului pedagogic.

✓ Aceste cursuri vor reprezenta în mare măsură, o selecție a cursurilor deja existente în pachetele de predare, deci nu necesită neapărat un efort de predare mai ridicat.

✓ Pentru a motiva universitățile în a crea o structură flexibilă pentru studenți în care specializările secundare devin o practică curentă, Statul alocă finanțări suplimentare pentru studenții care urmează o specializare secundară. Această finanțare suplimentară poate fi ajustată la numărul de credite necesare în completarea unei specializări secundare.

✓ Cursurile parcurse într-o specializare de licență pe care un student dorește să o abandoneze pot fi restructurate, cu anumite limite legate de conținut și număr de credite într-o specializare secundară, ce poate fi recunoscută în forma unui certificat de absolvire de studii scurte (CSS).

✓ Modelul este flexibil, permițând absolvenților de CSS să redevină studenți și să își completeze studiile pentru nivelul de licență standard.

2. Dezvoltarea unor mecanisme de recunoaștere a învățării anterioare pentru recunoașterea cursurilor absolvite. Acestea ar trebui să permită recunoașterea:

✓ între programele postliceale

✓ între micro-certIFICATE, postliceal, și CSS, atunci când va fi cazul

✓ între postliceal și nivelul de licență

3. Dezvoltarea unor mecanisme prin care experiența profesională a elevilor și studenților să fie evaluată și valorizată pentru obținerea de certificări profesionale (proceduri pentru recunoașterea învățării în contexte nonformale).

4. Crearea unei agenții sau a unui consiliu național focusat pe învățământul vocațional

Sarcinile acestei agenții pot să includă:

✓ Crearea de căi flexibile de acces și progres din postliceal în alte forme de învățământ,

✓ Crearea de metodologii și monitorizarea proceselor de recunoaștere a învățării/creditelor din postliceal în alte forme de învățământ și invers,

✓ Crearea de platforme de transparentizare a căilor de acces și de recunoaștere disponibile diferiților stakeholderi,

✓ Consolidarea legăturilor și parteneriatelor dintre postliceal, învățământ superior, și reprezentanți ai industriei,

✓ Creșterea vizibilității învățământului postliceal,

✓ Centralizarea de date legate de învățământul postliceal,

✓ Coordonarea de studii relevante legate de învățământul postliceal,

✓ Dezvoltarea și revizuirea viziunii asupra scopurilor și rolului învățământului postliceal în contextul național.

5. Schimbări în modul de bugetare a învățământului postliceal. Mecanismul de finanțare a învățământului postliceal ar putea să includă următoarele aspecte:

✓ Revizuirea modului de alocare de locuri bugetate astfel încât să țină cont de planurile de dezvoltare la nivel regional și național pe termen scurt, mediu și lung.

✓ Acordarea de burse sociale pentru elevii/studentii care urmează programe organizate de școli private.

✓ Formula de finanțare prin locuri bugetate să fie înlocuită printr-o formulă care atenuează fluctuațiile anuale. O soluție posibilă este aplicarea unei formule care ține cont de numărul de elevi înscriși pe parcursul a mai multor ani, cu ponderi care descresc pe măsură ce anul considerat este mai îndepărtat. În plus, formula de finanțare ar trebui să țină cont de costurile necesare pregătirii (mai mari în cazul în care specializarea necesită laboratoare, utilaje, consumabile, etc.), precum și de importanța specializărilor pentru societate.

6. Creșterea calității resursei umane din învățământul postliceal

✓ Dezvoltarea unui sistem de pregătire didactică adaptat pentru profesorii care vin de pe piața muncii, precum și susținere financiară din partea statului pentru pregătirea lor și permiterea angajării de practicieni care să predea în IPS materiile de specialitate care nu fac parte din trunchiul comun.

7. Armonizarea Registrului Național al Calificărilor Profesionale (RNCP) și a standardelor de pregătire profesională cu nivelul de calificare 5 din Cadrul European al Calificărilor/Cadrul Național al Calificărilor (CEC/CNC).

✓ Pentru clarificarea statutului IPS, este necesară armonizarea RNCP și a standardelor de pregătire profesională cu nivelul de calificare CEC/CNC 5.

8. Colectarea de date despre sector. Pentru monitorizarea calității și pentru evaluarea impactului social al IPS este necesară:

✓ Includerea elevilor IPS în sondajele naționale existente, inclusiv în cadrul sondajelor dedicate studenților.

✓ Colectarea de date statistice despre elevi care includ informații despre trecutul lor educațional (ex. dacă au bacalaureat sau nu, ce alte programe de tip IPS sau universitar au mai absolvit), precum și despre profilul lor socio-economic (ex. sex, vârstă, mediu de rezidență).

✓ Realizarea sistematică de evaluări ale programelor IPS de către participanți.

✓ Unde datele sunt disponibile, acestea ar trebui făcute disponibile cercetătorilor pentru a facilita analize relevante.

9. Dezvoltarea de campusuri duale

O soluție necesară pentru România este dezvoltarea de campusuri duale. O astfel de măsură fost deja propusă ca parte a Planului Național de Redresare și Reziliență al României (în draft-ul transmis Comisiei Europene pe 31 mai 2021)², și are multiple avantaje în contextul economic, social și demografic din România.

² Accesibil la https://mfe.gov.ro/pnrr/si_descarcat_pe_data_de_29_iulie_2021

În primul rând, campusurile avantajează tinerii din regiunile monoindustriale, slab dezvoltate economic sau cu o cultură minimă de formare a parteneriatelor de regim dual. Tinerii din aceste zone nu au în mod normal oportunitatea de a opta pentru un program de formare în regim dual, sau cel mult au o selecție limitată de specializări. Prin facilitățile oferite de campusuri, preferințele de dezvoltare profesională pot prima în decizia de a opta pentru un anumit program de studii, chiar dacă acest lucru înseamnă mutarea într-un alt județ.

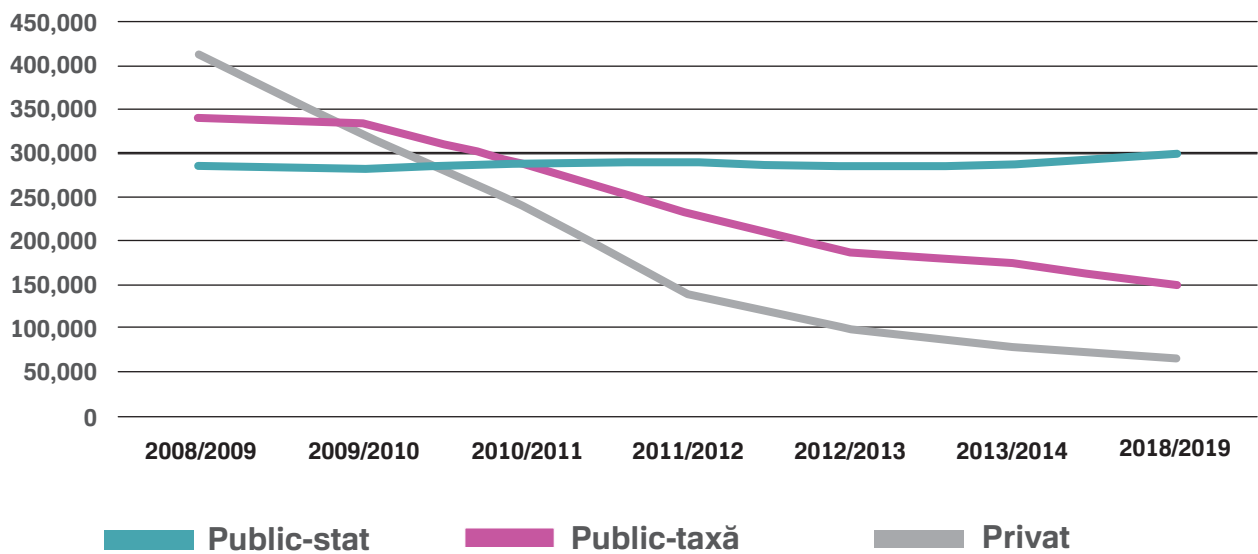
C. Accesul la învățământul superior

Accesul la învățământul universitar este un aspect cheie de politică publică deoarece învățământul superior oferă o suită de beneficii atât pentru indivizi cât și pentru societate. La nivel internațional, creșterea accesului la învățământul superior este corelat cu reducerea sărăciei și cu dezvoltarea economică (Hanushek, 2013). La nivel individual, absolvenții învățământului superior beneficiază de remunerații mai ridicate odată ce sunt integrați pe piața muncii. România este țara din Europa cu cea mai mare diferență de venituri medii între absolvenții de studii pre-universitare și cei cu studii universitare. Absolvenții de studii universitare câștigă salarii mult mai ridicate (Mihuț & Bădescu, 2022). Datele internaționale arată și beneficii non-materiale pentru absolvenții studiilor universitare (Oreopoulos & Petronijevic, 2013), însă astfel de studii lipsesc în contextul românesc. Cu toate că învățământul superior are beneficii societale și individuale, în momentul de față, România are rata cea mai scăzută a populației cu studii terțiare din Europa. În 2021, doar 17.3% din populația între 18-64 de ani din România a absolvit învățământul terțiar. În același an, media europeană era de 31% (Eurostat, 2022). Statele vecine ale României, cum ar fi Serbia și Bulgaria, au un număr mai ridicat de absolvenți ai studiilor universitare decât România.

Accesul la învățământul superior în România este complicat de o suită de dinamici care țin de structura sistemului educațional preuniversitar (discutate în secțiunea A), dar și de aspecte economice, și de alte inegalități sociale întâlnite în România. În prezentul capitol, autorii rezumă concluzii și recomandări cuprinse în rezultatele unor sub-activități ale proiectului POCU-Intl, și anume: într-un studiu de impact ex-ante care a vizat posibilitatea introducerii unui sistem centralizat de admitere în învățământul superior, concluziile a două grupuri de lucru care au analizat tematica accesului precum și un raport privind tendințele demografice cu impact asupra cohortelor de studenți.

În România, studenții care urmăresc cursuri universitare la o universitate privată plătesc taxe de studii iar studenții admiși la o universitate de stat pot urma cursuri pe locuri bugetate sau pe locuri cu taxă. În prezent, majoritatea studenților urmează cursuri la o universitate de stat, pe un loc bugetat, în mare parte o reflecție a schimbărilor demografice din România din ultimele decenii (vezi figura 3). Locurile bugetate nu sunt disponibile pentru programele de studii cu frecvență redusă/la distanță (Ministerul Educației, 2022), cu posibile implicații pentru abilitatea mediului universitar de a atrage studenții maturi și studenții cu alte responsabilități. Politicile care să atragă un număr mai ridicat de studenți maturi sunt necesare în contextul românesc pentru a atinge țintele naționale ca 26.7% din populația între 30-34 de ani să fi absolvit învățământul terțiar (Dervis, Trifan, & Jitaru, 2022). Crearea ciclului de studii scurte ar putea reprezenta o altă oportunitate atractivă pentru populațiile adulte (Mihuț & Bădescu, 2022).

Figura 3: Evoluția numărului de studenți pe formă de proprietate și formă de bugetare

Sursa: CNFIS, 2020; CNFIS, 2013, citat în Santa & Fierăscu, 2022

Sistemul de taxă dual, în care universitățile publice oferă atât locuri finanțate cât și locuri nefinanțate este tipic sistemelor de învățământ post-sovietice (Mihuț, 2022). Criteriul principal de alocare a locurilor bugetate este media de la bacalaureat. Acest criteriu este văzut ca unul meritocratic, dar datorită preponderenței elevilor din medii favorizate de a obține rezultate mai ridicate la bacalaureat, sistemul dual de finanțare a studenților nu este cel mai echitabil (Salmi & D'Addio, 2021). Chiar dacă structura primară de finanțare a învățământului superior nu prioritizează criteriile de echitate, instrumentele financiare sunt folosite și pentru crearea de oportunități pentru studenții din medii defavorizate. Astfel, unul dintre criteriile de calitate folosit pentru finanțare suplimentară a învățământului superior este 'capacitatea de a integra persoanele provenite din medii dezavantajate socio-economic în programe educaționale' (CNFIS, 2020, p. 41). De asemenea, Legea Educației Naționale, în articolul 205, prevede că studenții cu 'risc socioeconomic ridicat sau marginalizate din punct de vedere social—romi, absolvenți ai liceelor din mediul rural sau din orașe cu mai puțin de 10.000 de locuitori—pot beneficia de un număr de locuri bugetate garantate, în condițiile legii' (Parlamentul României, 2018, p. 86). Cercetări anterioare arată că încă nu toți elevii din grupuri dezavantajate sunt informați cu privire la oportunitățile de a accesa un loc la buget (Curaj et al., 2019).

Inegalitățile existente între diferite populații de elevi în materie de abandon școlar, înscriere la bacalaureat, și absolvirea bacalaureatului au implicații pentru accesul la învățământul superior și sunt accentuate în tranziția din învățământul secundar în cel universitar, fiind vizibile dacă ne uităm la populația care accesează învățământul superior. De exemplu, datele din Registrul Matricol Unic (RMU) pentru generația aferentă anului școlar 2016-2017 arată că aproape jumătate dintre absolvenții de bacalaureat care au parcurs un liceu în mediul rural nu au urmat cursuri la o universitate publică din România (Curaj et al., 2019). Momentan nu există o analiză clară vizavi de rata de admitere la facultate a studenților din alte grupuri defavorizate, cum ar fi studenții de origine romă sau cei cu dizabilități. Analizele existente vizavi

de reprezentarea populației rome în universități se bazează pe date din recensământul național din 2011, în care se estima că aproximativ 3% din populația totală și sub 5% din populația de 15-24 era de etnie romă (Recensământul Populației și Locuințelor, 2011). În contrast, Comisia Europeană estimează că peste 8% din populația României este de etnie romă (Comisia Europeană, n.d.), iar datorită faptului că populația romă tinde să fie mai tânără (Moldoveanu, 2015), populația de etnie romă între 15-24 de ani este probabil mai mare de 8%. Studii anterioare au arătat o predispoziție a populațiilor minoritare—inclusiv a populației rome—de a nu-și raporta statutul minoritar în recensăminte (Csata, Hlatky, & Liu, 2021). Astfel, o analiză mai amănunțită este necesară pentru înțelegerea accesului populației rome la studiile superioare.

În 2021, Autoritatea Națională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adopții estima că 4.5% din populația României avea o dizabilitate. Peste 70% dintre aceste persoane aveau peste 50 de ani. Numărul persoanelor cu o dizabilitate din România a crescut treptat din 2006, când rata de dizabilitate în rândul populației era de aproximativ 2.3% (calculul autorilor pe baza Ministerul Muncii și Protecției Sociale, 2022 și Banca Mondială, n.d.). Dar este probabil ca numărul persoanelor cu dizabilități să fie subraportat în România. Organizația Mondială de Sănătate (WHO) estimează că aproximativ 15% din populație trăiește cu o formă de dizabilitate (WHO, n.d.), iar estimările la nivel European sunt mai ridicate. Studiile anterioare au arătat că variațiile mari între numărul persoanelor și a elevilor cu o dizabilitate dintre țări pot fi legate de definițiile pentru dizabilitate folosite de diferite țări și pot fi influențate și de mecanismele de finanțare a persoanelor și elevilor cu dizabilități (Kenny, McCoy, & Mihut, 2020). În universitățile din România se estimează că 0.23% din populația studentescă avea o dizabilitate (Dervis, Trifan, & Jitaru, 2022).

Chiar dacă persoanele de sex feminin reprezintă mai mult de 50% din populația universitară, o analiză mai atentă arată discrepanțe de gen între domeniile de studiu. De exemplu, există o discrepanță notabilă între numărul de persoanele de sex feminin și cele de sex masculin în domeniul ingineresc, dar această discrepanță este mai scăzută decât în alte țări Europene (DZHW & Eurostudent, 2015). Persoanele de sex feminin reprezintă 80% dintre studenții care urmează studii universitare în domeniul educației (Dervis, Trifan, & Jitaru, 2022).

Recomandări privind accesul la învățământul superior

1. Recunoașterea învățării anterioare

Accesul unui număr mai ridicat de persoane din cadrul grupurilor defavorizate la învățământul superior poate fi crescut prin crearea unor mecanisme mai ușoare de recunoaștere a învățării anterioare. Aceste mecanisme ar facilita crearea de căi educaționale flexibile și ar oferi un punct de acces persoanelor care parcurg o formare de tip profesional, informale, sau non-formale. Recunoașterea învățării anterioare este importantă mai ales pentru adulții care doresc să parcurgă studii universitare după o perioadă extinsă pe câmpul muncii. Sistemele de recunoaștere a învățării anterioare previn situațiile în care o persoană calificată este obligată să parcurgă un program de educație formală care dedublează activitatea profesională anterioară. De exemplu, o persoană cu 10 ani de experiență în muncă va avea anumite competențe și cunoștințe care fac parte din obiectivele de învățare asumate ale unui program academic. Pentru a preveni situațiile în care o persoană care muncește simultan cu studiile este obligată să parcurgă materii cu al căror conținut este familiar, instrumentele de recunoaștere a învățării anterioare identifică și creditează competențele relevante pentru un program de studii dobândite în afara contextului educației formale.

2. Campanii de recrutare țintite demarate de universități

Universitățile trebuie să-și cunoască mai bine bazinele de recrutare prin analize sistematice ale cererii și ofertei de studenți, la nivel local, regional și național, precum și internațional și să dezvolte strategii de recrutare țintită. Dezvoltarea de strategii de recrutare țintită, informate de analiza date empirice existente în propria universitate, duce la optimizare semnificativă a cheltuirii resurselor limitate și a randamentului investițiilor.

3. Reformarea sistemului de admitere la învățământul superior

Dezvoltarea unor politici publice de introducere a unui sistem centralizat de admitere în universitățile din România pornind de la examenul de bacalaureat ar fi oportune.

✓ O asemenea politică publică trebuie dezvoltată și pusă în practică după o largă consultare a tuturor părților interesate. Comunicarea acestei politici tuturor categoriilor de persoane afectate este din acest punct de vedere esențială.

✓ Punerea în practică trebuie realizată progresiv, fără a precipita lucrurile, chiar anunțată cu 4 ani înainte, pentru ca elevii din clasa a IX-a să știe din timp ce pași au de urmat pentru a-și construi cariera profesională dorită.

✓ Managementul universităților trebuie informat cu privire la faptul că centralizarea afectează în mică măsură autonomia universitară, deoarece facultățile au libertatea de a alege, pentru fiecare specializare, ce note și probe de admitere se iau în considerare la admitere. Acele facultăți care le solicită candidaților demonstrarea unor abilități specifice (artistice/fizice/psihologice) pot organiza examene de sine stătătoare.

✓ Organizarea și comunicarea transparentă a examenului de bacalaureat sau a altor examene de admitere, pentru a reduce criticile cu privire la posibila lipsă de acuratețe și de corectitudine a evaluării.

✓ Pentru facultățile din ramura de știință, arte, ori pentru cele din domeniul militar sau al educației fizice, media notelor de la bacalaureat sau nota la una sau mai multe probe de bacalaureat poate (pot) fi o componentă a notei finale, care ia în considerare și calitățile artistice/fizice/psihologice, evaluate prin examene susținute în cadrul facultății.

✓ Actualii elevi și absolvenții de liceu cu diplomă de bacalaureat pot susține facultativ o probă de bacalaureat care se constituie în probă de concurs la facultatea vizată.

✓ Îmbunătățirea activității consilierilor școlari, pentru ca absolvenții de liceu să se înscrie la specializarea sau specializările de licență care corespund intereselor și abilităților lor.

✓ În calculul mediei de admitere, pe lângă notele probelor de la bacalaureat, pot fi luate în considerare și mediile la unele discipline sau la anii de studiu din liceu.

✓ Dezvoltarea unei platforme conectate la baza de date SIIIR, intuitivă și ușor de folosit de absolvenți sau de universități. Datele necesare sistemului de admitere centralizat, precum notele de la bacalaureat și notele din liceu, vor fi descărcate automat din SIIIR. Universitățile pot stabili pentru fiecare facultate și specializare cum se face calculul mediei de admitere pe baza notelor de la bacalaureat și/sau a notelor din liceu, ca și criteriile de ierarhizare în cazul mediilor egale.

✓ În contextul în care rezistența la schimbare este mare, o posibilă soluție pentru punerea în practică a unei admiteri centralizate poate consta în crearea unei platforme comune la nivel național, la care universitățile să participe în mod voluntar. Cum cele mai multe facultăți iau în calcul media notelor de la bacalaureat pentru admitere și/sau ierarhizare, este creată deja premisa unei unificări a sistemului de admitere. Admiterea s-ar face în continuare, în limita locurilor disponibile, în două sesiuni.

✓ Un bacalaureat reformat, discutat în secțiunile anterioare, ar putea oferi indicatori de admitere mai relevanți și mai constanți peste timp pentru accesul la învățământul superior.

✓ Crearea de pârgii de acces din învățământul postliceal în cel universitar alternative la bacalaureat ar facilita accesul unei populații mai diverse.

D. Situația studiilor ingineresti

Învățământului superior din domeniul științelor ingineresti este important pentru progresul științific și economic al țării. Acesta reprezintă și un important studiu de caz în ceea ce privește tranziția învățământului superior la structura de cicluri Bologna. Reformarea structurii studiilor ingineresti a fost mai lentă și a întâmpinat mai multă rezistență decât în cazul altor domenii de studiu. Această dinamică nu este unică contextului Românesc (Shuster et al., 2010). După reforma Bologna, durata majorității domeniilor de studiu de licență este de 3 ani. În România, durata programelor de licență pentru studiile ingineresti, cele juridice, și cele teologice a rămas de 4 ani (Parlamentul României, 2018). Durata ciclului de masterat (2 ani) și cel de doctoral (3 ani) pentru științele ingineresti urmează recomandările Bologna. În contextul discuțiilor mai largi legate de statutul programelor postliceale, a importanței creării ciclului de studii scurte, a diversificării accesului la studiile universitare și a flexibilizării căilor de acces, este oportună o analiză a duratei studiilor de licență din domeniul ingineriei și investigarea relevanței creării studiilor de licență ingineresti de o durată de 3 ani.

Pentru a înțelege mai bine statutul studiilor de licență ingineresti din alte țări care sunt parte a procesului Bologna, a fost desfășurată o analiză secundară a duratei programelor ingineresti la universități din 39 de țări (vezi Tabelul 1). Acest tabel indică o preponderență a programelor de licență din domeniul ingineresc de o durată de 3 ani în majoritatea statelor investigate. Programele de studii sunt structurate fie ca singura opțiune existentă pentru primul ciclu de studii superioare, fie ca o variantă integrată de lungă durată, oferită la pachet cu un program de masterat. Dar încă există un nivel mare de diversitate între țările investigate în ceea ce privește durata programelor de licență ingineresti oferite. Un număr semnificativ de țări oferă programe ingineresti de durată diferită (marcare cu * în Tabelul 1; de exemplu Germania, Bulgaria, și Franța). În majoritatea țărilor investigate, durata de studii pentru primele două cicluri (licență + masterat) este de 5 ani. În România, durata pentru primele două cicluri de studii ingineresti este de 6 ani, cu un an mai mare decât este tipic majorității țărilor analizate.

Tabel 1: Durata ciclului de licență cu frecvență în domeniul ingineresc în 39 de țări membre Bologna

3 ani	3,5 ani	4 ani	Altă durată
Albania; Austria*; Belgia; Bulgaria*; Croația; Danemarca*; Elevetia; Estonia*; Finlanda; Franța*; Germania*; Islanda*; Italia; Letonia; Luxemburg*; Macedonia de Nord*; Muntenegru; Norvegia; Polonia*; Portugalia; Regatul Unit*; Republica Cehă*; San Marino; Slovacia; Slovenia; Suedia; Țările de Jos.	Austria*; Danemarca*; Franța*; Germania*; Islanda*; Lituania*; Luxemburg*; Polonia*; Ungaria*	Bulgaria*; Cipru; Georgia; Germania*; Irlanda; Lituania*; Macedonia de Nord*; Malta; Polonia*; Regatul Unit*; Republica Cehă*; Republica Moldova; România; Serbia; Spania; Turcia; Ungaria*	Grecia (5 ani); Franța* (5-7 ani)

* Indică țări cu programe de licență ingineresti de lungimi diferite

Sursa: Date compilate de autori din surse diverse

Totodată, în România, domeniul științelor ingineresti evidențiază existența unui număr ridicat al specializărilor la nivelul ciclului de licență, multe dintre acestea având o arie îngustă de specializare, specifică mai degrabă pentru ciclul de master. De asemenea, în cazul unor specializări, perioada de formare de patru ani este nejustificat de mare în raport cu nivelul competențelor oferite. Prin urmare, este evidentă nevoia actualizării domeniilor de licență și a specializărilor, proces în urma căruia numărul specializărilor specifice ciclului de licență să fie redus și corelat cu particularitățile pieței muncii.

Recomandările propuse mai jos au menirea de a facilita procesul de instituire a unei rute de 3+2 ani în cazul programelor de licență și masterat din domeniul științelor ingineresti. Implementarea acestei rute trebuie să fie graduală. Pe baza unor evaluări de etapă, ajustările și remediile trebuie să sprijine obținerea unor efecte sustenabile inclusiv: creșterea înmatriculării la programele din domeniul științelor ingineresti ca rezultat al atractivității acestora; diversificarea oportunităților oferite de alegerea unei specializări din acest domeniu; intensificarea acțiunilor colective între instituțiile de învățământ cu profil tehnic și întreprinderile reprezentative din domeniile de specializare. În esență, implementarea unui sistem de cicluri de 3+2 ani va facilita pe termen mediu și lung atât convergența și compatibilizarea programelor de studii din domeniul științelor ingineresti cu celelalte statele europene, cât și la îmbunătățirea competitivității României în raport cu celelalte state membre ale UE prin stimularea inovării în domenii de avangardă precum inteligența artificială, nanotehnologii, economie circulară ș.a.

Este important de menționat că o reducere a numărului de ani pentru un program de licență ingineresc de la 4 ani la 3 ani ar putea avea repercusiuni asupra bugetului instituțiilor. Aspecte legate de atractivitatea noului ciclu pentru studenți și un posibil interes mai crescut pentru studiile masterale ingineresti ar putea avea un posibil efect al pierderii finanțării pentru anul 4. Cu toate acestea, aspecte legate de finanțarea programelor trebuie considerate și monitorizate în această reformă pentru a asigura responsivitatea universităților.

Recomandări privind studiile ingineresti

1. Trecerea la un sistem de cicluri de studii de 3+2+3 ani în domeniul științe ingineresti

Trecerea la un sistem de cicluri de studii de 3+2+3 ani în domeniul științe ingineresti ar putea asigura o mai mare compatibilitate cu sistemele de învățământ superior din celelalte state Bologna. Totodată, aceasta ar putea facilita internaționalizarea programelor de studii, precum și intensificarea mobilității studenților, însă cel mai evident avantaj ar viza îmbunătățirea pregătirii studenților prin adecvarea tipurilor de formare de la cunoașterea avansată generală către cunoașterea avansată specializată, respectiv cunoașterea la cel mai avansat nivel în sensul nivelurilor 6, 7 și 8 din Cadrul European al Calificărilor. Din perspectiva instituțiilor de învățământ superior care oferă programe în domeniul științe ingineresti avantajul va consta în creșterea gradului de relevanță a programelor de master în percepția angajatorilor reprezentativi.

2. Actualizarea domeniilor de licență și a specializărilor

Tranziția la un ciclu de licență de 3 ani reprezintă o oportunitate de regândire a specializărilor oferite la nivel de licență și/sau masterat. În baza unei analize profunde, trebuie să se urmărească eliminarea specializărilor redundante sau a celor în care conținuturile se suprapun cu alte specializări, precum și eliminarea specializărilor perimate sau neatractive. Actualizarea poate să urmărească în egală măsură reducerea numărului domeniilor de licență, precum și a specializărilor în interiorul domeniilor de licență, dar și armonizarea cu domeniile de licență existente în alte state membre ale UE. Prin acest proces este nevoie să se clarifice și statutul specializărilor interdisciplinare, care mai degrabă ar face obiectul ciclului de master decât al celui de licență.

3. Actualizarea competențelor profesionale și transversale

Pe de o parte, actualizarea competențelor trebuie să vizeze în egală măsură elemente referitoare la provocările progresului tehnologic, la nevoile societale, precum și la nevoile de învățare ale studenților, inclusiv în ceea ce privește asumarea inițiativelor antreprenoriale ale acestora. Actualizarea competențelor trebuie să promoveze o abordare axată pe cererea pieței muncii pentru a consolida cooperarea cu industria și lanțurile valorice, precum și pentru a spori capacitatea de inserție profesională a absolvenților. Din această perspectivă, designul competențelor trebuie să faciliteze și să impulsioneze învățarea pe tot parcursul vieții, fie prin intermediul unor programe de formare inițială, fie prin cele de formare profesională continuă (perfecționare, aprofundare sau recalificare). Recomandările vizavi de recunoașterea studiilor și experiențelor profesionale anterioare ar susține și ele această propunere.

4. Regândirea planurilor de studii și a statutului disciplinelor din perspectiva îmbunătățirii relevanței și utilității acestora în raport cu competențele actualizate. Gradul mare de încărcare a conținuturilor specifice studiilor ingineresti la nivel de licență este un factor al eșecului la examene și generator de abandon universitar. De aceea, este evidentă nevoia reconfigurării disciplinelor fundamentale și a celor de domeniu astfel încât în cadrul programelor de licență să se evite suprapunerile

și redundanțele, inclusiv între ciclul de licență și master. Deși în ultima versiune a standardelor specifice privind evaluarea externă a calității academice a programelor de studii din domeniile de licență și master aferente domeniul științe inginerești (versiunea din 30 iunie 2021) configurația disciplinelor este mult mai bine structurată după statutul acestora și succesiunea acestora, ele vor trebui revizuite în urma actualizării domeniilor de licență și a specializărilor precum și a seturilor de competențe profesionale și transversale.

E. Participarea la și abandonul din învățământul superior

Creșterea participării la învățământul superior prin măsuri specifice de retenție a studenților, flexibilizare a studiilor sau reducerea abandonului universitar reprezintă un deziderat politic important asumat de România atât în structuri și procese internaționale cât și în documente de politică publică națională. În prezentul capitol am abordat o serie de instrumente de creștere a participării în învățământul superior precum: micro-certificările ca instrument inovativ, sistemul de burse sociale, locurile speciale alocate pentru liceele din mediul rural și alte măsuri asemenea precum și măsuri de reducere a abandonului universitar.

Micro-certificările în învățământul superior

Conceptul de "micro-credentials" (denumite în continuare, în limba română, micro-certificări) beneficiază de atenția și eforturile instituțiilor europene cu atribuții și în domeniul educațional în special datorită potențialului de îmbunătățire a participării la educație. Astfel, propunerea Comisiei Europene de Recomandare a Consiliului privind micro-certificările (European Commission, 2021) va contribui la implementarea Principiilor 1 și 4 din Pilonul European al Drepturilor Sociale (European Commission) prin lărgirea oportunităților de învățare pentru toți și prin facilitarea unor căi de învățare mai flexibile de-a lungul vieții, precum și prin sprijinirea dreptului la asistență în timp util și adaptată pentru îmbunătățirea perspectivelor de angajare sau de antreprenariat, inclusiv dreptul de a primi sprijin pentru formare și recalificare. Micro-certificările pot fi, de asemenea, utilizate ca parte a măsurilor specifice pentru a sprijini incluziunea și a facilita accesul la educație și formare și la oportunități de carieră pentru o gamă mai largă de cursanți. Această gamă mai largă de cursanți include grupuri dezavantajate și vulnerabile (cum ar fi persoanele cu dizabilități, persoanele în vârstă, persoanele slab calificate/calificate, minoritățile, persoanele cu origini migrante, refugiații și persoanele cu mai puține oportunități din cauza locației lor geografice și/sau a lor socio-sociale). Micro-certificările pot fi, de asemenea, utilizate în moduri specifice pentru a aborda provocările din cadrul sistemelor de educație și formare și ale piețelor muncii, inclusiv de gen și alte stereotipuri discriminatorii (de exemplu, în ceea ce privește opțiunile de studiu și în cadrul practicilor și materialelor educaționale), pentru a sprijini tranziția de la școală la viața activă profesională.

În prezent, în România, micro-certificările nu sunt implementate în învățământul superior însă există un interes crescut și premise reale motive pentru care tematica a fost inclusă în grupurile de lucru ale activității proiectului strategic POCU- Intl. Astfel, Cadru de Politică Publică conține recomandări pentru implementarea micro-certificărilor în România bazându-se pe concluziile raportului grupului de lucru

înființat cu acest scop.

Abandonul universitar

În ceea ce privește abandonul universitar, una dintre activitățile principale ale proiectului strategic POCU-Int1 a vizat definirea abandonului, promovarea și implementarea definiției în sistemul universitar românesc precum și calcularea acestuia pe cohortele pentru care există date disponibile.

Deoarece la nivel internațional nu este dată o definiție clară a abandonului universitar, practicile variază între state iar până de curând, la nivel național, lipseau datele necesare pentru a dezvolta o analiză de cohortă, în România nu a fost calculat niciodată abandonul studiilor superioare, indiferent de ciclul de studiu. Proiectul aduce plus valoare prin propunerea unei definiții, calcularea și publicarea abandonului universitar pentru toate ciclurile de studii. Astfel, definiția propusă este: „*procentul populației de studenți care nu a absolvit în termen de doi ani de la data finalizării teoretice a programului de studii*”.

Conform calculelor experților, la nivel național, abandonul general agregat al cohortei 2015, pentru studenții înmatriculați la programe de studii de licență cu durată de 3 și respectiv 4 ani este în procent de 47.96. Astfel, aproape jumătate dintre studenții înmatriculați la programe de licență în 2015 nu finalizaseră aceste studii cu diplomă în anul 2021, în timp ce puțin peste jumătate, respectiv 52% reușiseră să finalizeze studiile cu diplomă de licență. Dintre studenții care nu reușesc să finalizeze studiile de licență cu diplomă, respectiv 57.705 studenți, cei care abandonează după primul an (nu se mai regăsesc înscriși în anul 2 de studii) reprezintă aproximativ 44%.

Totodată, s-a observat că peste 96% dintre absolvenții cu diplomă, indiferent de durata programului (3 sau 4 ani), absolvă în durata teoretică a programului, în timp ce aproximativ 3% au nevoie de încă un an și doar sub 1% absolvă după 2 ani de la finalizarea teoretică a programului de studii ceea ce demonstrează un grad extrem de redus de „recuperare” studenților care pe parcursul educațional au avut întâzieri.

În ceea ce privește abandonul universitar la ciclul 2, studii de master, acesta este de aproximativ 42% pentru cohorta înmatriculată în anul universitar 2015/2016. Există însă o variație importantă între instituțiile de învățământ superior de stat. Astfel, dacă în unele universități absolvă doar sub 30% dintre studenți, în altele procentul ajunge la 85%.

Conform definiției asumată de autori, rata abandonului aferentă cohortei înmatriculată în anul universitar 2015/2016, **în nivelul de studii de doctorat este de 70%**. Dacă luăm în considerare o perioadă mai lungă de timp până la absolvirea studiilor, **rata de abandon scade până la 63,5%**.

Pe lângă analizele mai sus rezumate, Raportul privind abandonul în învățământul superior se finalizează cu o serie de recomandări adresate nivelului național legislativ și al politicilor publice. Aceste recomandări au fost incluse în rezumat în prezentul Cadru de Politici Publice.

Sistemul de burse sociale

În cadrul aceluiași proiect, a fost realizată o analiză de impact privind actualul sistem de burse sociale. Concluzia principală a acestuia a fost că politica bursei sociale are ca efect o creștere a performanței școlare a beneficiarilor de burse sociale și, corelativ, o scădere a abandonului școlar în cazul acestora.

Totodată, procentul studenților beneficiari de burse din totalul de studenți înmatriculați a crescut de la 24% aproximativ în anul universitar 2012–2013 (UEFISCDI, 2015, p. 36) la 26-27% în ultimii doi ani

investigați în studiul citat (2016–2017, respectiv 2017–2018). De asemenea, a fost înregistrată o creștere importantă a cuantumului burselor sociale comparativ cu valorile înregistrate în studiul anterior (în urma ultimelor reglementări legale din 2017), fapt pozitiv care a determinat o creștere a rolului de sprijin efectiv al acestora.

La nivel subiectiv, rezultatele cercetării calitative au demonstrat faptul că bursa socială este percepută atât de beneficiari cât și de factorii care implementează măsura, cadrele de conducere din universități, ca o politică extrem de binevenită și utilă în reducerea abandonului, o măsură care oferă un suport material și psihologic studenților din categoriile sociale defavorizate.

Politica locurilor speciale alocate pentru liceele din mediul rural

În cadrul proiectului strategic POCU-Intl a fost realizată și o analiză a impactului alocării locurilor speciale pentru elevii proveniți din liceele din mediul rural. Privind în ansamblu, o primă concluzie este că există o direcție în general bună de implementare a politicii. La momentul derulării analizei de impact și la doi ani de la începerea implementării ei, se văd primele semne de efecte pozitive: o concurență ușor mai ridicată decât în primul an, eforturi crescute ale universităților de a construi modalități de promovare a locurilor speciale și de integrare a lor în ofertele educaționale proprii.

O analiză a datelor disponibile în platformele naționale a arătat o distribuție total inegală a studenților proveniți din mediul rural pe tipuri de universități, ceea ce poate fi explicat de contextul geografic și de misiunea diferită a universităților. Totodată, acest aspect poate fi datorat și eforturilor interne diferite ale universităților de a promova ofertele educaționale către mediul rural și de a atrage și susține candidații din mediul rural.

Analiza a mai arătat și faptul că în general facilitățile oferite de implementarea acestei politici sunt insuficient cunoscute de potențialii beneficiari, iar universitățile încă nu fac suficiente eforturi în promovarea acestor informații.

Recomandări privind îmbunătățirea participării la învățământul superior și reducerea abandonului universitar

1. Distribuirea eficientă a resurselor pe bază de nevoi

a. Pentru un impact crescut asupra reducerii abandonului universitar, bursele sociale ar trebui să se acorde studenților care au cel mai mare risc de abandon iar valoarea acestora trebuie să fie relevantă pentru nevoile acestor studenți

b. În ceea ce privește politica de alocare a locurilor speciale la admiterea în învățământul superior pentru absolvenții liceelor din mediul rural, aceasta trebuie continuată și îmbunătățită.

- există diferențe reale între cerere și ofertă, în funcție de localizare geografică (există județe cu multe licee în mediul rural, după cum există județe cu număr limitat), profilul liceelor și al universităților din județele limitrofe, proporția absolvirii bacalaureatului, concurența pe aceste locuri speciale pe universități de la an la an etc. Toate aceste informații trebuie centralizate și agregate pentru a îmbunătăți actuala politică de alocare a locurilor speciale.

2. Includerea unui indicator privind abandonul universitar sau rata de absolvire ca element central în politicile naționale

România este printre puținele țări care nu evaluează anual rata de absolvire iar acest indicator nu este direct corelat cu o serie de politici. Astfel, propunem:

- ✓ Includerea unui indicator privind abandonului universitar sau privind rata de absolvire în distribuția finanțării suplimentare a universităților
- ✓ Includerea unui indicator privind abandonului universitar sau privind rata de absolvire în metodologia de evaluare instituțională ARACIS precum și în procesele de evaluare a programelor de studii de licență și a domeniilor de masterat
- ✓ Includerea unui indicator privind abandonului universitar sau privind rata de absolvire în Raportul Național privind Starea Învățământului Superior
- ✓ Includerea unui prag minim pentru absolvirea studiilor. Acesta poate fi corelat fie cu accesul la finanțare de bază (ex: Orice program de studii care are o rate de absolvire de sub 35% pe cohortă, se organizează exclusiv în regim cu taxă) fie cu alocarea locurilor bugetate (Ex: Orice program de studii care are o rate de absolvire de sub 35% pe cohortă alocă în anul universitar următor, maxim jumătate din locurile bugetate alocate anterior).

3. Adresarea abandonului universitar în primul an de studii prin politici instituționale

- ✓ Distribuirea resurselor financiare (în special bugetul alocat burselor sau locurile în cămine) nu ar trebui să se facă într-o manieră egalitară între anii de studiu (ex: același număr de burse pentru fiecare an de studiu). Resursele ar putea să fie alocate într-un trend descrescător: cu prioritate în anul I (pentru creșterea accesului la învățământul superior), prioritatea următoare ar trebui să fie anul II pentru a încuraja trecerea din anul I în anul II și abia apoi anul III.
- ✓ Dezvoltarea de programe de retenție a studenților care să ofere cursuri de recuperare.
- ✓ Îmbunătățirea experienței de învățare a studenților din anul I: conceperea cursurilor astfel încât să atragă studenții înspre învățare.
- ✓ Dezvoltarea de comunități de învățare (spații comune de învățare, săli de lectură moderne, organizarea învățării modulare, etc).
- ✓ Serviciile de consiliere ar trebui să adreseze în mod special această problemă și să monitorizeze atent riscul de abandon.

4. Creșterea gradului de recuperare a studenților "întârziți"

Dintre studenții care nu finalizează în perioada formală un program de studii, un număr foarte mic de persoane reușesc să recupereze în primii ani urmăriți. Nu au fost identificate mecanisme prin care universitățile se adresează persoanelor care au părăsit de curând învățământul superior pentru o posibilă "recuperare" a acestora. Se recomandă dezvoltarea și promovarea unor politici care să se adreseze exclusiv acestor categorii: strategii instituționale de reintegrare a studenților/îmbunătățirea succesului academic/creșterea ratelor de absolvire, reduceri de taxe, îmbunătățirea proceselor de echivalare a studiilor efectuate anterior (în special pentru studenții care doresc să termine facultatea după o perioadă mai lungă de pauză).

5. Adresarea fenomenului de abandon în cadrul studiilor doctorale

- ✓ Îmbunătățirea introducerii datelor privind absolvenții de doctorat în RMU (Introducerea unei obligativități în acest sens) pentru a putea dezvolta politici de combatere a fenomenului bazate pe date.
- ✓ Evaluarea situației școlilor doctorale din domeniul ingineriei în special în acele domenii de doctorat cu rate foarte mici de absolvire a studiilor într-o perioadă mare.
- ✓ Introducerea unor mecanisme instituționale de evaluare a progresului academic al doctoranzilor pentru depistarea timpurie a doctoranzilor în risc de abandon
- ✓ Introducerea unor mecanisme de susținere a doctoranzilor care au dificultăți (participarea la dezbateri/cercuri etc, cu alți studenți doctoranzi cu interese de cercetare sau metode de cercetare similare, acordarea posibilității unor studenți doctoranzi de a participa la cursuri din cadrul programelor de masterat/licență, relevante pentru doctorand și/sau lucrarea de doctorat, stimularea interesului doctoranzilor prin acoperirea costurilor de participare la conferințe științifice de profil etc.)

6. Acordarea, prin politici instituționale, a unui interes deosebit pentru studenții ce provin din medii sau grupuri dezavantajate

Mai ales în contextul în care universitățile au dezvoltat orientarea socială analizată anterior și au implementat o serie largă de măsuri adiacente politicilor sociale, o analiză a eficienței resurselor investite în creșterea echității ar fi benefică inclusiv la nivel instituțional. Existența unor mecanisme de monitorizare la nivel instituțional ar fi binevenită și din alt punct de vedere: se poate interveni prompt și individualizat în momentul în care apar probleme, astfel încât resursele alocate până în momentul respectiv să nu fie irosite.

7. Promovarea mai eficientă a politicilor sociale (în special a burselor și a locurilor speciale bugetate)

Intensificarea eforturilor de informare către potențialii beneficiari (mai ales a potențialilor candidați), prin acordarea unei importanțe mai mari promovării politicilor de echitate către liceele care, în mod tradițional, nu au mulți absolvenți care continuă studiile academice (cum ar fi liceele din mediul rural).

8. Cumularea mai multor beneficii sociale pentru studenții din grupuri și medii defavorizate

Oferirea de pachete de servicii astfel încât să aibă asigurat accesul la un loc de cazare la un cost foarte redus, reduceri de taxe de școlarizare, facilitarea obținerii și a altor forme de sprijin pe lângă burse sociale (inclusiv a studenților admiși pe locuri cu taxă). Cu alte cuvinte, bursele sociale au potențialul de a-și atinge mai bine scopul dacă ar fi dublate de alte politici sociale de sprijin și ar fi predictibile, astfel încât un potențial student din grupuri sociale defavorizate să cunoască posibilitatea de a primi sprijin integral de la universitate pentru a-și urma studiile.

9. Debirocratizarea procesului

Luarea de măsuri în sensul debirocratizării, al digitalizării dosarelor, al reducerii numărului de documente necesare (mai ales a documentelor repetitive care au mai fost depuse și în anul anterior, de exemplu) și al clarificării informațiilor ar mări șansele de succes ale politicii, în sensul că s-ar evita cazurile de pierdere a bursei din motive birocratice, mai ales în primul an de studiu, când și abandonul universitar este mai mare (dosare incomplete sau de nerespectare a termenului de depunere).

10. Modificarea regulamentelor de acordare a burselor la nivel instituțional astfel încât să respecte reglementările din OMEN nr. 3392/2017

Conform analizei calitative și a studiul ANOSR lansat în decembrie 2019, „Sistemul de acordare a burselor

în universitățile din România: cum combaterea inechităților generează discriminare”, 17% din universități pun criterii suplimentare pentru studenți, pe lângă cel de promovabilitate, pentru a primi bursă socială, iar 9% nu permit cumularea burselor sociale cu alte tipuri de burse. Aceste două probleme creează inechități în rândul studenților din universități diferite și pun bariere în accesul studenților la forme de sprijin suplimentare pentru continuarea studiilor.

11. Investigarea instrumentelor adiacente prin care să se poată susține toate cazurile sociale

Datele calitative au indicat în unele universități un procent de aplicații nesoluționate din lipsa fondurilor suficiente (depășirea plafonului alocat de universitate). Chiar dacă alocarea resurselor depinde de mai mulți factori (între care profilul universității, caracteristicile socio-demografice ale studenților și politica internă a universității) pot fi găsite stimulente instituționale prin care să se stimuleze rezolvarea tuturor cazurilor sociale. Acest fapt ar crește predictibilitatea și încrederea elevilor și studenților din medii sociale defavorizate că vor putea fi susținuți în continuarea studiilor universitare.

12. Introducerea micro-certificărilor în învățământul superior, ca instrument de flexibilizare a traseelor de învățare

- a. Integrarea în Fondul de Dezvoltare Instituțională (FDI) și/sau în Fondul pentru finanțarea situațiilor speciale (FSS) de priorități conectate la dezvoltarea și implementarea de către instituțiile de învățământ superior de programe care conduc la obținerea de micro-certificări, în contextul învățării pe tot parcursul vieții.
- b. Realizarea unui studiu național privind infrastructura de predare sincronă/asincronă și ponderea optimă a acestor tipuri de formare pentru un grad ridicat de calitate a micro-certificărilor.
- c. Integrarea micro-certificărilor în portofoliul instituțiilor de învățământ superior, dar și a colegiilor universitare non-terțiare, ca opțiune de fragmentare a programelor de studiu în raport cu cerințele pieței muncii și în acord cu principiile învățământului dual.
- d. Realizarea unui proiect pilot în universități pentru dezvoltarea de micro-certificări ca instrumente de inovare în (1) pedagogii și metode didactice, (2) accesibilizare a învățământului superior, (3) corelare cu cerințele pieței muncii și co-creare de curriculum pentru micro-certificări împreună cu reprezentanții mediului privat.
- e. Crearea cadrului pentru asocierea micro-certificărilor la standarde ocupaționale existente sau care este necesar să se dezvolte în acord cu cerințele pieței muncii
- f. Compatibilizarea sistemului de asigurare a calității pentru a permite ca micro-certificările să se deruleze față-în-față/ hibrid/ virtual, în acord cu politicile revizuite pentru învățământ cu frecvență care utilizează și predare/învățare în sistem hibrid.
- g. Dezvoltarea capacității instituționale a universităților care oferă micro-certificări sub aspectul serviciilor oferite de CCOC, pentru a orienta studenții în selectarea micro-certificărilor (individuale sau cumulabile progresiv sau în rețea) relevante pentru parcursul profesional dezirabil.
- h. Accesibilizarea contractării de discipline individuale (ce fac parte din programe de studiu de lungă durată acreditate) de către persoanele care nu au calitatea de student al unui program de lungă durată, cu condiția îndeplinirii de către acestea a condițiilor minim necesare pentru contractarea respectivelor discipline (model Italia).
- i. Interoperabilitatea bazelor de date privind micro-certificări, RNCP, RMU și alte asemenea baze de date relevante.
- j. Crearea cadrului pentru definirea de rezultate ale învățării (learning outcomes) pentru fiecare domeniu de studiu – cu listarea tuturor rezultatelor învățării pentru fiecare domeniu, cu scopul de a

facilita autoevaluarea (inițială) a celor care doresc recunoașterea învățării anterioare.

- k. Crearea cadrului pentru funcționarea de centre de recunoaștere a învățării anterioare în fiecare facultate, pe baza de demers personalizat pe structura fiecărui educabil, cu identificarea formei de evaluare optime în raport cu contextul individual. Aceste centre ar putea deveni centre de asigurare a sustenabilității financiare pentru eventualizarea în care s-ar taxa evaluarea personalizată pentru recunoașterea învățării anterioare. Evaluarea se poate realiza în raport cu CNC/CEC, putând fi realizată de cadre didactice implicate în calificarea inițială.

F. Accesul, progresul și absolvirea studiilor doctorale

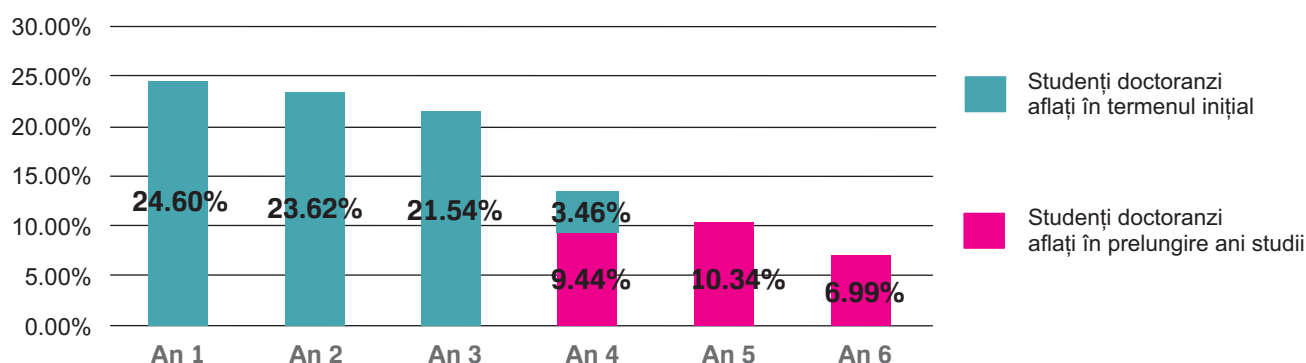
Rolul studiilor doctorale, la intersecția dintre Spațiul European al Învățământului Superior și Spațiul European European al Cercetării, le conferă acestora un statut distinct (EURODOC, 2020, p. 5). Universitățile au principala responsabilitate pentru dezvoltarea de programe doctorale de calitate, care să includă formare în și prin cercetare, pregătind cercetători emergenți pentru cariere în mediul academic, dar și pentru roluri în societate sau în mediul privat. Durata medie a programelor de doctorat în România este de 3-4 ani și se organizează preponderent în regim cu frecvență („la zi”).

Conform ARACIS (2018), în 2018 existau în România 57 de instituții organizatoare de studii universitare de doctorat (IOSUD). Majoritatea, (52) erau instituții de învățământ superior de stat, 4 erau instituții particulare. Pe lângă acestea, Academia Română oferă studii doctorale. În cadrul acestora erau organizate 210 școli doctorale în 434 domenii de doctorat (cu 401 de titluri de domenii de doctorat distincte). Datele provenite dintr-o cercetare cu 40 de universități din totalul celor existente în România indică faptul că numărul studenților doctoranzi a înregistrat o creștere de 23% în perioada 2015/2016 - 2019/2020. Această creștere este mai mare decât cea înregistrată de numărul de studenți la licență sau masterat (Olah & Hâj, 2021, p. 5). Dar numărului de doctoranzi care studiază „la zi” a crescut cu doar 4%, pe când numărului de doctoranzi înmatriculați la forma de studiu „fără frecvență”, reintrodusă în legislație în anul 2014, a crescut cu 210%.

În anul universitar 2019/2020, 70% din studenții doctoranzi se aflau în primii 3 ani de studiu, 3% în anul 4 „legal” în cadrul doctoratelor de 4 ani, în timp ce 27% se aflau în prelungire de studii, fiind în anul 4, 5 sau 6 (vezi figura 4). Numărul acestora din urmă a înregistrat un trend crescător în ultimii ani, cu 3% mai mulți studenți față de anul 2015/2016. Conform UEFISCDI, perioada alocată acestor studii, de trei ani, „este considerată total insuficientă, chiar și în condițiile în care doctorandul nu s-ar ocupa decât de cercetarea proprie” (UEFISCDI, 2009, p.7). O perioadă optimă pentru durata doctoratului este de 4-5 ani, cu variații în funcție de domeniul de studiu (Iftimescu, Lupescu, & Stîngu, 2022). Fenomenul de prelungire a studiilor este complementat de cel al abandonului studiilor doctorale. Notabil, 8% dintre studenții doctoranzi înmatriculați în anul universitar 2015/2016 și-au abandonat studiile doctorale până la începutul anului III de studii (Iftimescu, Lupescu, & Stîngu, 2022). Datele legate de profilul demografic al studenților doctoranzi sunt limitate și nu există o înțelegere adecvată despre reprezentarea grupurilor minoritare în cadrul acestui nivel educațional.

³ Conform prevederilor Art. 39, alin. (2) din HG. nr. 681/29 iunie 2011 privind aprobarea Codului studiilor universitare de doctorat.

Figura 4: Distribuția studenților doctoranzi pe ani de studiu, în anul universitar 2019/2020

Sursa: UEFISCDI, 2021

În România, studentul doctorand are un statut dual: de student și de cercetător emergent. Statutul de student este vizibil pe tot parcursul studiilor doctorale, de la înmatriculare până la susținerea examenului de finalizare a studiilor sau exmatriculare. Statutul de cercetător emergent este evidențiat prin desfășurarea activităților de cercetare în raport cu teza doctorală (formalizate, în general, prin rapoartele de activitate lunară). Studentul-doctorand poate să fie încadrat ca asistent de cercetare sau asistent universitar, pe perioadă determinată - cu drepturile și obligațiile ce decurg din ambele calități (Iftimescu, Lupescu, & Stîngu, 2022).

Acest statut dual de student și angajat al universității are impact atât asupra drepturilor, cât și a responsabilităților pe care studentul-doctorand le are. Responsabilitățile studentului doctorat sunt multi-fațetate și pot include activități de predare și evaluare și implicarea în activitățile de cercetare și administrative ale departamentului. Datorită acestui statut dual, anii de studii doctorale sunt considerați vechime în muncă, iar veniturile studenților-doctoranzi pot fi suplimentate din proiecte de cercetare. Cu toate acestea, lipsa de claritate cu privire la statutul dual se manifestă și în ceea ce privește participarea studenților doctoranzi în structurile de conducere ale IOSUD (în calitate de studenți sau de tineri cercetători), precum și prin rata scăzută de participare a acestora în procesele decizionale.

Doctoratul implică o relație strânsă între studentul doctorand și coordonatorul doctoratului. În anul universitar 2016/2017, în medie, un coordonator de doctorat supraveghea 4.4 studenți la doctorat. În momentul de față cadrul legal permite prezența unui coordonator secundar al studentului doctorand, dar acesta trebuie să fie dintr-o altă școală doctorală (Iftimescu, Lupescu, & Stîngu, 2022). Astfel, practica cotelei la doctorat nu este foarte răspândită în țară. Dinamicile de putere inegală între coordonator și studentul doctorand dar și natura multi-fațetată a statutului de doctorand pot afecta starea de bunăstare a studentului doctorand, cu implicații pentru progresul și terminarea studiilor doctorale (Iftimescu, Lupescu, & Stîngu, 2022).

După finalizarea doctoratului, există oportunități de urmare a studiilor post-doctorale. Numărul persoanelor care urmează un post-doctorat a crescut în România, dar aceste oportunități sunt limitate, precum sunt limitate și oportunitățile de a lucra în mediul academic (Iftimescu, Lupescu, & Stîngu, 2022).

Recomandări privind îmbunătățirea studiilor doctorale

1. Diferențierea dintre doctoratul academic, doctoratul profesional, doctoratul industrial și doctoratul interdisciplinar.

Legea Educației Naționale definește doctoratul profesional exclusiv în domeniul artelor și sportului, însă se remarcă nevoia de lărgire a sferei de aplicabilitate a acestui concept, respectiv includerea și reglementarea doctoratului industrial.

2. Clarificarea și punerea în practică a diferențierii dintre masteratul profesional și cel de cercetare (academic).

3. Dezvoltarea unui sistem gradual, selectiv și motivațional de rute flexibile, care poate oferi studenților performanți din ruta profesională intrarea / reintrarea, după caz, pe filiera doctoratului academic.

4. Transparentizarea **admiterii la studiile de doctorat**. Introducerea unor condiții generale clare, transparente și predictibile de distribuire a locurilor bugetate cu bursă doctorală.

5. Excluderea locurilor doctorale **finanțate de la buget fără bursă doctorală** (punerea în aplicare a legii 1/2011).

6. **Recunoașterea, în practică, a unor competențe dezvoltate pe parcursul masteratului de cercetare** și în cadrul doctoratului, printr-un mecanism transparent și deschis, care să asigure tranziția dintre cele două nivele.⁴

7. Suplimentarea perioadei de timp dedicate doctoratului pentru **doctoranzii care au absolvit alte domenii de studiu** sau includerea unui modul de cursuri dedicate pentru aceștia, prin care să se recupereze eventualele decalaje (*foundation courses*).

8. Reproiectarea și reglementarea **studiilor cu frecvență redusă/part-time**, pentru a se potrivi mai bine cerințelor de echilibru între viața profesională/academică și cea personală.

9. Crearea cadrului legislativ sistemic care să susțină eforturile universităților de **internaționalizare**, cu o metodologie flexibilă, care să garanteze autonomia universităților de a lua anumite decizii ce țin de designul programelor internaționale și de recunoaștere a studiilor doctorale.

10. **Revizuirea structurii curriculare a programelor de doctorat**, astfel încât să fie prevăzute rute flexibile de studii, de cercetare și de aplicare a metodologiilor adaptate la contexte variate la nivel internațional (aceste programe ar putea include module de mobilitate pentru studenții doctoranzi).

11. Analiza și evaluarea motivelor reale pentru care, în general, doctoranzii depășesc perioada alocată studiilor doctorale - fie pentru a extinde durata obligatorie, fie pentru a identifica **mecanisme** care să adreseze prelungirea/întreruperea/**abandonul studiilor doctorale**.

12. **Reglementarea tezelor cumulative**, care valorifică articolele publicate de către studenți pe durata studiilor doctorale (tezele reprezentând o colecție de 2-3 articole publicate deja, însoțite de introducere și concluzii). În acest sens, în România există deja exemple de bună-practică, cum este cazul, de exemplu, în cadrul UMF Cluj sau SNSPA;

13. **Pentru problema finanțării studiilor doctorale** – finanțare care nu acoperă, în prezent, întreaga durată a studiilor și nici adevăratele nevoi ale studentului doctorand, se recomandă:

⁴ Acest aspect este deja reglementat prin LEN nr.1/2011, Art.154 (b). Învățarea realizată în cadrul masterului de cercetare poate fi echivalată cu primul an de studiu din cadrul programelor de studii universitare de doctorat.

✓ **Minim 70% din grantul doctoral** alocat universității să fie folosit exclusiv în finanțarea studiilor doctorale.

✓ **Suținerea financiară** cel puțin 1 an din perioada de grație printr-un sistem competitiv pentru cei care au rezultate, astfel încât să se susțină valoarea adăugată a activității de cercetare derulate deja pe parcursul primilor 3-4 ani;

✓ **Creșterea autonomiei studentului-doctorand** în a gestiona o parte din grantul doctoral, în special resursele alocate pentru: participări la conferințe, cheltuieli pentru realizarea cercetării de teren, mobilitate doctorală - propunere susținută și de proiectul „România Educată”⁵;

✓ **Creșterea transparenței** modului de cheltuire a fondurilor alocate pentru granturile de studii doctorale/alocarea transparentă a locurilor bugetate și a burselor doctorale. Transparentizarea proceselor de admitere prin publicarea criteriilor clare pentru admitere în urma cărora se publică ierarhia candidaților și se aloacă granturile și bursele doctorale;

✓ **Creșterea numărului de granturi** pentru proiectele de cercetare pe care studenții-doctoranzi le pot accesa în afara burselor doctorale;

✓ **Includerea studenților-doctoranzi în proiecte de cercetare** depuse de cercetători cu experiență.

14. **Includerea unui stagiu internațional obligatoriu** (de scurtă/lungă durată), în timpul studiilor doctorale – propunere susținută și de proiectul „România Educată”.
15. **Revizuirea structurii curriculare a programelor de doctorat**, astfel încât să fie prevăzute rute flexibile de studii, de cercetare și de aplicare a metodologiilor proiectate la contexte variate la nivel internațional.
16. Definirea mai clară, de la nivel național, a **modului de acordare a calificativelor la absolvire**, astfel încât criteriile să fie definite pe domeniu. Aceste calificative pot fi definite mai comprehensiv, astfel încât să fie orientare înspre reflecția și contribuțiile la dezvoltarea domeniului.
17. Dezvoltarea unui **mecanism de monitorizare a inserției absolvenților** pe piața muncii (ex. mecanism integrat la nivelul fiecărei universități pentru toți absolvenții (Licență/Master/Doctorat)
18. **Analiza/redefinirea rutelor de intrare în mediul universitar** și asigurarea unei predictibilități mai crescute carierei universitare/de cercetare din timpul doctoratului. Această recomandare trebuie însă să țină seama de evitarea unui așa-numit fenomen de *inbreeding academic* (practica prin care o universitate își angajează doar proprii absolvenți, conducând la insularizarea mediului academic), concomitent cu dezvoltarea unor rute alternative pentru ocuparea funcțiilor într-o universitate, prin diferențierea între avansare/promovare și concurs de angajare.
19. În funcție de domeniul de studiu/cercetare/activitate, explorarea posibilității de a **elimina obligativitatea doctoratului pentru cadre didactice asociate instituțiilor de învățământ superior** (în particular pentru domenii precum artă, teatru, muzică, educație fizică și sport etc.). În acest fel, instituțiile de învățământ superior pot beneficia de expertiza unor practicieni în domeniu, care însă nu doresc să urmeze o rută tradițională către o carieră academică.
20. **Realinierea Cadrului Calificărilor din Învățământul Superior cu Cadrul Național al Calificărilor.**
21. În ceea ce privește **opțiunile reduse pentru urmarea studiilor post-doctorale**, se recomandă:

⁵ Raportul „România Educată” este disponibil online, aici: <http://www.romaniaeducata.eu/rezultatele-proiectului/>

- a. Alocarea unei finanțări mai mari pentru această componentă și creșterea atractivității programelor post-doctorale, corelate cu beneficii concrete pentru cercetătorii de la acest nivel (de exemplu, prin creșterea angajabilității și a vizibilității absolvenților de programe post-doctorale).
 - b. Finanțare acordată la nivel național, nu exclusiv instituțional.
 - c. O mai bună definiție și reglementare a acestor programe de studiu și adresarea vulnerabilităților legislative în domeniu (de exemplu, Art.172 LEN 1/2011 – programele post-doctorale asigură cadrul instituțional pentru absolvenți, însă nu există legislație/măsuri de aplicare privind programele post-doctorale).
 - d. Diversificarea programelor post-doctorale pentru cercetători juniori
22. Pentru problematica ce **vizează dualitatea statutului de student-doctorand**, precum și asigurarea „wellbeing”-ului în parcursul studiilor doctorale, pot fi formulate următoarele recomandări:
- a. Clarificarea statutului studentului: renunțarea la unul dintre cele două roluri/funcții sau nuanțarea acestora (spre exemplu, eliminarea componentei didactice/administrative pentru doctoranzii care nu optează pentru o carieră în mediul academic);
 - b. Intensificarea sprijinului oferit de către universități studenților-doctoranzi pentru încurajarea originalității acestora.
 - a. Crearea unor comunități de practică
 - b. Implicarea studenților-doctoranzi în minimum un proiect desfășurat la nivelul școlii doctorale/facultății/instituției de învățământ superior
 - c. Creșterea procentului de discipline transversale din programul de cercetare avansată.
 - d. Asigurarea selecției unor coordonatori adecvați (eventual, în urma creării unui profil de competențe pentru abilitare, care să vizeze atât componenta de specialitate, cât și cea academică, respectiv cea de mentorat).
 - e. Construirea unor echipe de coordonare (comisii de îndrumare).
 - f. Instruire/formare pentru profesorii coordonatori (în timpul sau după procesul de abilitare).
23. Proiectarea și reglementarea **parteneriatelor public-privat în cadrul doctoratelor profesionale/industriale** (parteneriate între instituțiile de învățământ superior și organizații private), permițând astfel companiilor să susțină prin granturi de cercetare angajați/viitori angajați, care să abordeze proiecte de cercetare relevante pentru industrie (pe teme de interes specifice).⁶

⁶ Cadrul legal este asigurat prin Art. 160 din LEN nr.1/2011: „Finanțarea studiilor de doctorat poate fi realizată și de persoane juridice de drept privat sau de institute de cercetare-dezvoltare, pe baza unui contract.”

Referințe

Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior – ARACIS. (2018). Oferta și Cererea de programe de studii de Doctorat din România în anul universitar 2017-2018.

Borcan, Oana, Mikael Lindahl, & Andreea Mitrut. 2017. "Fighting Corruption in Education: What Works and Who Benefits?" *American Economic Journal: Economic Policy*, 9 (1): 180-209. DOI: 10.1257/pol.20150074

Comisia Europeană. (2017). Monitorul educației și formării 2017 România. Disponibil la http://ccd-bucuresti.org/images/PDF/Educatia_in_actualitate/2017-2018/monitor2017-raport%20de%20tara_ro.pdf

Curaj, A., Cismaru, D.M., Corbu, N., ... Ștefăniță, O. (2019). Politici publice privind echitatea în învățământul superior: Impactul politicii de alocare a locurilor speciale pentru absolvenți ai liceelor din mediul rural. Volumul 2. UEFISCDI. Disponibil la https://uefiscdi.gov.ro/resource-825272-20210125_studiu-impact-alocare-locuri-absolventi-liceu--rural.pdf

Eurostat. (2021). Vocational education and training statistics. Disponibil la https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Vocational_education_and_training_statistics

Hâj, C., Țucă, P., & Alexe-Coteț, D. (2021). Accesul în învățământul superior – o perspectiva cantitativă - Analiză a tranziției generației școlare 2017/2018 în primul an universitar 2018/2019. UEFISCDI. Disponibil la <https://uefiscdi.gov.ro/Publicatii-1>

Iftimescu, S., Lupescu, D., & Stîngu, M. (2022). Studii doctorale în România. Provocări și oportunități. Disponibil la <https://uefiscdi.gov.ro/publicatii>

INS. (n.d.a). SCL113A - Rata abandonului in invatamantul preuniversitar, pe niveluri de educatie, macroregiuni, regiuni de dezvoltare si judete. Disponibil la <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

INS. (n.d.b). SCL103D - Populatia scolara, pe niveluri de educatie, judete si localitati. Disponibil la <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

INS. (n.d.c). SCL103E - Populatia scolara, pe niveluri de educatie, medii de rezidenta, macroregiuni, regiuni de dezvoltare si judete. Disponibil la <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

Ministerul Educației. (2020). Raport privind starea învățământului preuniversitar din România 2019 – 2020. Disponibil la https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Minister/2020/Transparenta/Stare%20invatamant/Stare%20preuniversitar_rev_5.07.2021.pdf

Mihuț, G., & Bădescu, G. (2022). Învățământul post-secundar în România. UEFISCDI. Disponibil la <https://uefiscdi.gov.ro/Publicatii-1>

Monitorul Oficial. (2021). Ordin nr. 5.150/30 august 2021 privind organizarea și desfășurarea admiterii în învățământul liceal pentru anul școlar 2022 – 2023. Disponibil la https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Legislatie/2021/OM%205.150_2021_admitere%20liceu%202022-2023.pdf

Parlamentul României. (2018). Legea educației naționale nr 1/2011. Disponibil la https://www.edu.ro/sites/default/files/legea-educatiei_actualizata%20august%202018.pdf

România Educată. (2021). Romania Educată. Proiect al Președintelui României. Disponibil la <https://www.presidency.ro/files/userfiles/Raport%20Romania%20Educata%20-%202014%20iulie%202021.pdf>

UNESCO. (2018). Achieving gender equality in education: don't forget the boys. Disponibil la <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000262714>

Banca Mondială. (n.d.). Romania, Population, Total. World Development Indicators. Disponibil la <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

CEDEFOP. (2015). Spotlight on VET. Disponibil la https://www.cedefop.europa.eu/files/4135_en.pdf

CNFIS. (2013). Raport public anual – 2013. Starea finanțării învățământului superior și măsurile de optimizare ce se impun. Disponibil la https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/studii%20si%20analize/2016/CNFIS/CNFI_S-Raport-public2013-final.pdf

CNFIS. (2020). Raport public 2019. Starea finanțării învățământului superior. Disponibil la http://www.cnfis.ro/wp-content/uploads/2020/12/raport_public_CNFIS_2019.pdf

Comisia Europeană. (n.d.). Romania. Funding, strategy, facts and figures and contact details for national Roma contact points in Romania. Disponibil la [https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-inclusion-eu-country/roma-inclusion-romania_en#:~:text=Contact%20Point%20\(NRCP\)-,Facts%20and%20figures,8.32%25%20of%20the%20population](https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-inclusion-eu-country/roma-inclusion-romania_en#:~:text=Contact%20Point%20(NRCP)-,Facts%20and%20figures,8.32%25%20of%20the%20population)

Csata, Z., Hlatky, R., & Liu, A. H. (2021). How to head count ethnic minorities: validity of census surveys versus other identification strategies. *East European Politics*, 37(3), 572-592.

Curaj, A., Cismaru, D.M., Corbu, N., ... Ștefăniță, O. (2019). Politici publice privind echitatea în învățământul superior: Impactul politicii de alocare a locurilor speciale pentru absolvenți ai liceelor din mediul rural. Volumul 2. UEFISCDI. Disponibil la https://uefiscdi.gov.ro/resource-825272-20210125_studiu-impact-allocare-locuri-absolventi-liceu--rural.pdf

Devis, O.A., Trifan, E., & Jitaru, G. (2022). The socio-economic challenges in access to Romanian higher education. Student perception and funding policy directions. In Curaj A., Salmi, J., & Hâj, C. M. (Eds.). *Higher education in Romania overcoming challenges and embracing opportunities* (pp. 71-92). UEFISCDI Springer. Disponibil la <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-94496-4.pdf>

DZHW & Eurostudent. (2015). Social and economic conditions of student life in Europe 2012-2015. Disponibil la https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EVSynopsisofIndicators.pdf

European Council of Doctoral Candidates and Junior Researchers – EURODOC (2020). Eurodoc Policy Input for European Higher Education Area: Focus on Doctoral Training and Doctoral Candidates. [Comunicat de presă]. Bruxelles, 17 noiembrie 2020.

Eurostat. (2022). Population by educational attainment level, sex and age (%). [edat_ifs_9903]. Disponibil la <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Hanushek, E. A. (2013). Economic growth in developing countries: The role of human capital. *Economics of Education Review*, 37, 204-212.

Iftimescu, S., Stângu, M., & Lupescu, D. (2022). Doctoral Studies in Romania: Thriving or Surviving? In Curaj A., Salmi, J., & Hâj, C. M. (Eds.). *Higher education in Romania overcoming challenges and embracing opportunities* (pp. 121-139). UEFISCDI Springer. Disponibil la <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-94496-4.pdf>

Kenny, N., McCoy, S., & Mihut, G. (2020). Special education reforms in Ireland: changing systems, changing schools. *International Journal of Inclusive Education*, 1-20.

MECS. (2015). ORDIN Nr. 4342 din 25 iunie 2015 pentru aprobarea Metodologiei-cadru privind organizarea și funcționarea învățământului terțiar nonuniversitar, organizat la nivelul colegiilor din cadrul instituțiilor de învățământ superior acreditate. Disponibil la https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2016/tertiar%20nonuniversitar/Ordin_4342_2015.pdf

Mihuț, G. (2022). Romania: Public–private divide in a dual-track system. *International Higher Education*, 109 (Winter Issue), 34-35. Disponibil la <https://doi.org/10.36197/IHE.2022.109.16>

Mihuț, G., & Bădescu, G. (2022). Învățământul Post- Secundar în România. UEFISCDI. Disponibil la <https://uefiscdi.gov.ro/Publicatii-1>

Ministerul Educației. (2022). Ordin Nr. 3102/2022 din 8 februarie 2022 pentru aprobarea Metodologiei-cadru privind organizarea admiterii în ciclurile de studii universitare de licență, de master și de doctorat. Disponibil la https://www.edu.ro/sites/default/files/fisiere%20articole/ordin%203102_2022_1.pdf

Ministerul Muncii și Solidarității Sociale. (2022). Date statistice Decembrie 2021. Disponibil la <http://anpd.gov.ro/web/transparenta/statistici/trimestriale/>

Moldoveanu, R. (2015). Etnia rromă – câteva particularități ilustrate prin date statistice. *Romanian Statistical Review - Supplement nr. 12 / 2015*. Disponibil la https://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2016/03/RRSS12_2015_A04.pdf

Olah, R. și Hâj, C. (2021). Policy Brief - Doctoranzi în România. Analiza datelor statistice privind doctoranzii și absolvenții studiilor universitare de doctorat din România – evoluții 2015/2016 - 2019/2020, UEFISCDI, Centrul de Politici Publice, Nr. 2/2021. Observație: analiza se bazează pe datele furnizate de către un număr de 46 de universități din totalul celor existente în România.

Oreopoulos, P., & Petronijevic, U. (2013). Making college worth it: A review of research on the returns to higher education.

Parlamentul României. (2018). Legea educației naționale nr 1/2011. Disponibil la https://www.edu.ro/sites/default/files/legea-educatiei_actualizata%20august%202018.pdf

Recesământul Populației și Locuințelor. (2011). Populația pe sexe, după județul de domiciliu – categorii de localități și județe. Disponibil la <https://www.recensamantromania.ro/rpl-2011/rezultate-2011/>

Salmi, J., & D'Addio, A. (2021). Policies for achieving inclusion in higher education. *Policy Reviews in Higher Education*, 5(1), 47-72.

Santa, R., & S. I. Fierăscu. (2022). Access patterns in Romanian higher education. A story of asymmetry and polarization. In Curaj A., Salmi, J., & Hâj, C. M. (Eds.). Higher education in Romania overcoming challenges and embracing opportunities (pp. 1-9). UEFISCDI Springer. Disponibil la <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-94496-4.pdf>

Schuster, K., Hees, F., Jeschke, S., Dipl-Ing (2010). Rest in Peace? The Implementation of the Bologna Process in Germany's Engineering Education, Proceedings of the 2010 AaeE Conference, Sydney, disponibil online la: https://www.elli-online.net/fileadmin/content_documents/Publikationen/AE100172.pdf

UEFISCDI. (2021). Policy brief. Doctoranzi în România. Disponibil la <https://uefiscdi.gov.ro/Publicatii-1>

WHO. (n.d.). Facts on disability. Disponibil la <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/disability-and-rehabilitation/data-and-statistics/facts-on-disability#:~:text=In%20Member%20States%20of%20the,Europe%20live%20with%20a%20disability>

Calitate în învățământul superior:
INTERNAȚIONALIZARE ȘI BAZE DE DATE

UE fiscați
Publishing House

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014- 2020

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

ISBN: 978-606-95508-4-7

August, 2022